

KVALITATIVNE ISTRAŽIVAČKE METODE U PSIHOLOGIJI

(Nastavni materijali)

7. lipnja 2017. godine

Doc. dr. sc. Ana Slišković

Odjel za psihologiju

Sveučilište u Zadru

E-mail: aslavic@unizd.hr

Cilj predmeta

Opći cilj predmeta jest upoznavanje studenata s kvalitativnim pristupom u psihologiji, odnosno osnovnim metodama prikupljanja i analize podataka kvalitativnih psihologijskih istraživanja kako bi:

- 1) bili u mogućnosti vrjednovati zaključke dobivene suvremenim kvalitativnim istraživanjima
- 2) mogli upotrijebiti prikladne istraživačke postupke kvalitativne metodologije.

Očekivani ishodi učenja

- 1) Opisati osnovna obilježja i specifičnosti kvalitativne metodologije
- 2) Diferencirati osnovne metode prikupljanja i analize podataka u kvalitativnim istraživanjima
- 3) Samostalno izraditi nacrt kvalitativnog psihologijskog istraživanja
- 4) Adekvatno interpretirati smjernice i zaključke dobivene kvalitativnim istraživanjima

Sadržaj predmeta / nastavnih materijala

1. OSNOVE METODOLOGIJE KVALITATIVNIH PSIHOLGIJSKIH ISTRAŽIVANJA

osnovna obilježja kvalitativne metodologije u psihologiji; specifičnosti kvalitativne metodologije u odnosu na kvantitativnu; epistemološka pozicija kvalitativnog pristupa istraživanju; povijest i razvoj kvalitativne metodologije

2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA I METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA U KVALITATIVNIM PSIHOLGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

polustrukturirani intervju; fokus grupe; sudioničko opažanje; studija slučaja; dnevnic; *online* kvalitativna istraživanja

3. METODE ANALIZE PODATAKA U KVALITATIVNIM PSIHOLGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

analiza podataka u kvalitativnim istraživanjima; transkripcija podataka; metode analize: tematska analiza, metoda utemeljene teorije, analiza diskursa, analiza konverzacije, interpretativna fenomenološka analiza, narativna analiza; programi za analizu kvalitativnih podataka

4. PRINCIPI KVALITATIVNE METODOLOGIJE

osiguravanje kvalitete kvalitativnih istraživanja; etičke specifičnosti kvalitativnih istraživanja; pisanje izvještaja o rezultatima kvalitativnog istraživanja

5. PROCES KVALITATIVNOG ISTRAŽIVANJA (seminarski zadatak)

postavljanje istraživačkog problema; izrada istraživačkog nacrt; provedba istraživanja s kvalitativnom metodom prikupljanja podataka; analiza podataka; prezentacija rezultata i zaključaka

Literatura

OBVEZNA

- Howitt, D. (2010) *Introduction to qualitative methods in psychology*. Harlow, Essex: Pearson Education Limited.
- Willig, C. (2008) *Introducing qualitative research methods in psychology*. Second Edition. Maidenhead: McGraw Hill/Open University Press.

DOPUNSKA

- Banister, P., Burman E., Parker I., Taylor M., Tindall, C. (1994) *Qualitative methods in psychology: A research guide*. Buckingham: Open University Press.
- Berg, B. L. (2001) *Qualitative research methods for the social sciences*. 4th edition Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Creswell, J. W. (2002) *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. 2nd Edition. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Creswell J. W. (2007) *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. 2nd Edition. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Koller-Trbović, N. i Žižak, A. (2007) *Kvalitativni pristup u društvenim znanostima*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Milas G. (2005) *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap. (Poglavlje 17: Pristupi i tehnike kvalitativnih istraživanja).
- Neuman, W. L. (2007) *Basics of social research: Qualitative and Quantitative Approaches*. 2nd Edition. Boston, MA: Allyn and Bacon. (Part One – chapters 5&6; Part three: Conducting Qualitative research).
- Patton, M. Q. (2002) *Qualitative research and evaluation methods*. 3rd Edition. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Ritchie, J. & Lewis J. (2003) *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers*. London: SAGE Publications.
- Stake, R. E. (2010) *Qualitative research: Studying how things work*. New York: The Guilford Press.
- Internet izvori: znanstveni članci

1. OSNOVE KVALITATIVNE METODOLOGIJE

1.1. Osnovna obilježja kvalitativne metodologije u psihologiji

Novo u psihologiji?

- KVALITATIVNA METODOLOGIJA ne predstavlja novost u psihologiji. Naime, kvalitativni pristup moguće je identificirati već s počecima moderne psihologije krajem 19. st. i ranije.
- Ipak, prisutan je određeni dojam „novosti“, i to zbog:
 - naglog razvoja kvalitativnih metoda relativno kasno (1980-ih)
 - dominantnosti kvantitativne metodologije u psihologiji (*mainstream*).
- Porastom interesa prema kvalitativnom pristupu u psihologiji, kvalitativna metodologija danas postaje integriranim dijelom psihologije kao znanstvene discipline.

Prijelaz s kvantitativnog na kvalitativni pristup

S obzirom na to da se *filozofske i metodološke osnove* kvalitativnih metoda uvelike razlikuju od kvantitativnih, prijelaz s kvantitativnog na kvalitativni pristup za studente i istraživače može predstavljati svojevrsni „kulturalni šok“.

Ovim INDIKATOROM
mjerim...

Poslušajte
moju priču...

I ja
imam
priču...

Da vam
kažem
moje
iskustvo.

Prijelaz s kvantitativnog na kvalitativni pristup

Willig (2008) za prijelaz s kvantitativnog na kvalitativni pristup koristi sljedeću metaforu:

„istraživačke metode kao recept“ (reprezentativan uzorak, pouzdani instrumenti, adekvatni statistički testovi) – **mehanički mod**

vs.

“istraživački proces kao avantura” – **kreativni mod**

Što je kvalitativno istraživanje u psihologiji ?

- Za studente „sloboda od tiranije brojeva i statistike” 😊
- Kvalitativno istraživanje ≠ samo odsustvo brojeva!!!
Postoje istraživanja koja unatoč nedostatku statističke obrade imaju kvantitativni pristup, ali i kvalitativna istraživanja u kojima je moguće pronaći kvantitativne informacije.
- Kvalitativna istraživanja ≠ definicija pomoću jedne odrednice
- Kvalitativna istraživanja vs. kvantitativna istraživanja – niz razlika – počevši od razlika u **pogledu na znanost...**

Pogled na znanost

Deterministička priroda znanosti → znanje do kojeg znanost dolazi određenim postupcima znanstvene metodologije determinirano je prirodnim zakonitostima stvarnog vanjskog svijeta.

Kvantitativni istraživački pristup

Konstruktivistička priroda znanosti → znanost je socijalni konstrukt koji su postavili / nametnuli ljudi – koji zapravo ne mogu direktno opažati stvarni svijet.

Kvalitativni istraživački pristup

- Idealistički gledano, istraživač može legitimno birati kvantitativnu i/ili kvalitativnu metodologiju ovisno o konkretnom istraživačkom problemu.
- Ipak, dihotomija *kvantitativni vs. kvalitativni istraživački pristup* u psihologiji još vlada! → kvantitativni i kvalitativni pristup kao dvije **paradigme** (Thomas Kuhn, 1962; *The Structure of Scientific Revolutions*) koje koegzistiraju u psihologiji.

Paradigma = skup temeljnih pretpostavki koji definiraju područje znanstvenog istraživanja, određujući vrstu problema i legitimnih metoda za prikupljanje i tumačenje podataka.

Detaljniji uvid o epistemološkim pozicijama kvalitativnih istraživanja bit će prikazan kasnije, no za početak je kao osnovno obilježje kvalitativnog pristupa nužno definirati dvije ključne pozicije / koncepta na kojima se zasniva:

- **SOCIJALNI KONSTRUKTIVIZAM**
- **KRITIČKI REALIZAM**

SOCIJALNI KONSTRUKTIVIZAM = široko područje različitih mišljenja; sa zajedničkim temeljnim pretpostavkama:

Znanje održavano socijalnim procesima (znanje konstruiraju ljudi putem svojih interakcija, tako da je naša verzija znanja uvelike produkt **jezika** u obliku konverzacije)

Povijesna i kulturalna specifičnost jezika i znanja (način na koji mislimo o bilo kojem aspektu svijeta ovisan je o kulturi i vremenskom periodu)

Kritički stav prema „zdravo-za-gotovo“ znanju (dok kvantitativni istraživači smatraju da je moguće objektivno opažati svijet, prema socijalnim konstruktivistima načini na koji ljudi doživljavaju svijet ne korespondiraju s realnošću)

Znanje i socijalne akcije su integrirani (različite konstrukcije o svijetu imaju implikacije za različite vrste socijalno-političkih akcija, npr. *uzimanje droge kao bolest/zločin*)

*Važan aspekt socijalno konstruiranog znanja jest **jezik** što je vidljivo iz različitih / točnih opisa istog fenomena (npr. polupuna ili poluprazna čaša).*

Socijalni konstruktivisti su kritički ispitali psihologijske konstrukte kao „emocije“, „psihopatologija“; „predrasude“ da bi pokazali da ove kategorije konstruiraju realnost, a ne odražavaju je!

Socijalni konstruktivizam vs. kvantitativni pristup

Postoje višestruki pogledi na realnost, a nijedan od njih ne korespondira s realnošću.

Postoji fizička realnost koju je moguće zahvatiti istraživanjem.

Ljudi determiniraju vlastite akcije.

Ljudsko ponašanje determinirano je vanjskim silama.

KRITIČKI REALIZAM

podrazumijeva **subjektivističku poziciju** (za razliku od realističke pozicije prisutne u kvantitativnom pristupu).

Kritički realisti ne negiraju da postoji realan svijet, ali smatraju da istraživač ne može izravno istraživati realnost.

Pogledi istraživača na stvarnost su u većoj ili manjoj mjeri indirektni.

Direktno opažanje je onemogućeno „lećama“ ili „objektivima“ koje koristimo u istraživanju (*instrumentacija; različite metode i tehnike prikupljanja podataka i u njih ugrađene teorijske pretpostavke; „prtljaga“ istraživača: interesi, kultura, stavovi, sam jezik, odnosno lingvistički podatci o kojima ovise podatci u društvenim znanostima*). Čak i u prirodnim znanostima postupak mjerenja ima efekt na ono što se mjeri. **efekt**

Sve navedeno podrazumijeva određeni nepoznat stupanj iskrivljenosti podataka.

Realistička pozicija: postoji stvarnost – fizički svijet – koji je mjerljiv i u kojem postoje zakonitosti koje znanost može razumjeti.

KVANTITATIVAN PRISTUP

Svaka metoda za mjerenje stvarnosti bitno je manjkava, ali ako različita shvaćanja stvarnosti imaju tendenciju slaganja, to nas može voditi razumijevanju stvarnosti. Jedan od pristupa kvalitativnih istraživača je pružiti naša opažanja drugima kako bi se dobile njihove kritičke povratne informacije kao **dio analize podataka**.

Obilježja kvalitativnog istraživanja

(Bryman, 1988, Denzin & Lincoln, 2000; prema Howitt, 2010)

❖ Zainteresiranost za bogatstvo i dubinu opisa

U kvalitativnom istraživanju koriste se relativno **nestrukturirane istraživačke strategije** koje omogućavaju uvid u **dublje, detaljnije, bogatije podatke** (vs. ograničeni strukturirani opisi dobiveni skalama)

❖ Zahvaćanje perspektive pojedinca

Njeguje se **idiografski pristup: usmjerenost na iskustvo i perspektivu pojedinca** (vs. nomotetičnost: usmjerenost na opće zakone, prosjeke, razlike među grupama...)

❖ Odbijanje pozitivizma i prihvaćanje postmoderne perspektive

Kvalitativni istraživači prihvaćaju empirističku postavku pozitivizma (*znanje se temelji na iskustvu*), ali odbacuju težnju općim zakonitostima. Smatraju da je *istraživačevo znanje o stvarnosti samo okvirno; postoje višestruke verzije stvarnosti*. Smatraju da je društvena realnost **individualni konstrukt** (vs. pozicija kvantitativnih istraživača koji društvenu realnost vide kao statičnu i izvan pojedinca). Konačno, usmjereni su na **nastajanje i razvoj teorija i koncepata** (vs. testiranje hipoteze proizašle iz teorija).

❖ Privrženost postmodernoj senzibilnosti

U istraživanjima se koriste **metode bliske realnom životnom iskustvu ljudi** (vs. artificijelne kvantitativne metode). Velik je naglasak na etičke aspekte istraživanja, a dodatno je duboko razvijen **osjećaj osobne odgovornosti** → poduzimanje zajedničkih političkih akcija s ispitanicima (npr. feministička istraživanja, istraživanja vezana za obiteljsko nasilje, zlostavljanje itd.). U kvalitativnim je istraživanjima karakterističan **blizak odnos istraživača i sudionika** te su kvalitativni istraživači **insideri** istraživačkog fenomena.

❖ Ispitivanje karakteristika svakodnevnog života

„Uronjenost” u društveni svijet; u izvještajima kvalitativnih istraživanja prisutan je velik broj detalja o životima sudionika istraživanja.

1. OSNOVE KVALITATIVNE METODOLOGIJE

1.2. Specifičnosti kvalitativne metodologije u odnosu na kvantitativnu

(Kazdin, 1998; prema Milas, 2005)

CILJEVI

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

provjera teorija i hipoteza

uočavanje uzročnih veza

proučavanje povezanosti varijabli

proučavanje razlika među skupinama

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

opisivanje i tumačenje iskustava

prikupljanje novih spoznaja

stjecanje znanja i razumijevanje bez polaznih pretpostavki

OSNOVNA PITANJA

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Utječe li nezavisna varijabla na zavisnu?

Jesu li dvije varijable međusobno povezane?

Postoje li razlike među skupinama?

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Zašto jedna varijabla utječe na drugu?

Kako, na koji način, odnosno putem kojeg se mehanizma odvija takav utjecaj?

FILOZOFSKA OSNOVA

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Pozitivizam

Postpozitivizam

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Kritička teorija (spoznaja je subjektivnog karaktera)

Konstruktivizam

(ne postoji jedna objektivna istina)

NAČIN PROUČAVANJA

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Izoliranje varijabli, kontrola vanjskih faktora kako bi se uklonile suparničke pretpostavke

Redukcionizam – pojednostavljivanje situacije koja postoji u stvarnosti kako bi se omogućila kvantitativna analiza

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Proučavanje u prirodnim uvjetima, pri čemu se složenost okolnosti drži prednošću jer omogućuje uvid u cjelinu

ISTRAŽIVAČKE METODE

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Eksperiment

Korelacijska istraživanja

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Dubinski intervju

Fokus grupe

Kvalitativno /etnografsko opažanje

Dnevnic

(Studija slučaja)

MOGUĆNOST UOPĆAVANJA NALAZA

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Izražena potreba za utvrđivanjem univerzalno važećih zakona i visokom vanjskom valjanošću

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

**Nemogućnost uopćavanja na populaciju
Razumijevanje specifičnog slučaja ili uzorka osoba u prvom planu**

ISPITANICI

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Potreba za velikim brojem ispitanika zbog veće statističke snage i nepristranim uzorkom zbog mogućnosti uopćavanja nalaza

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Mali nereprezentativni uzorak ispitanika koji ne dopušta uopćavanje, ali omogućuje dublju analizu

ULOGA ISPITANIKA

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Isključivo objekti istraživanja na kojima se provjeravaju hipoteze

Ne pomažu istraživaču u razumijevanju rezultata

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Ispitanici su sudionici i subjekti u istraživanju

Ispitanici redovito pomažu u procjeni valjanosti opisa i tumačenja koja iznosi istraživač

ULOGA ISTRAŽIVAČA

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Nastoji se smanjiti ili posve isključiti istraživačev utjecaj kako bi se izbjeglo mišljenje i stajalište istraživača

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Istraživač svojom vlastitom perspektivom utječe na tumačenje

Istraživačeva uključenost i empatija su poželjne jer vode boljem razumijevanju osobnih iskustava

PODATCI

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

**Rezultati na standardiziranim
upitnicima**

Informacije su svedene na brojeve

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Pripovjedni opisi

Tekstovi

Transkripti razgovora

OBRADA PODATAKA

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Statistička analiza

KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Literarna, verbalna

PRIMARNI DOPRINOS

KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Veće razumijevanje istraživane pojave do koje dolazi provjerom teorije ili teorijskih pretpostavki

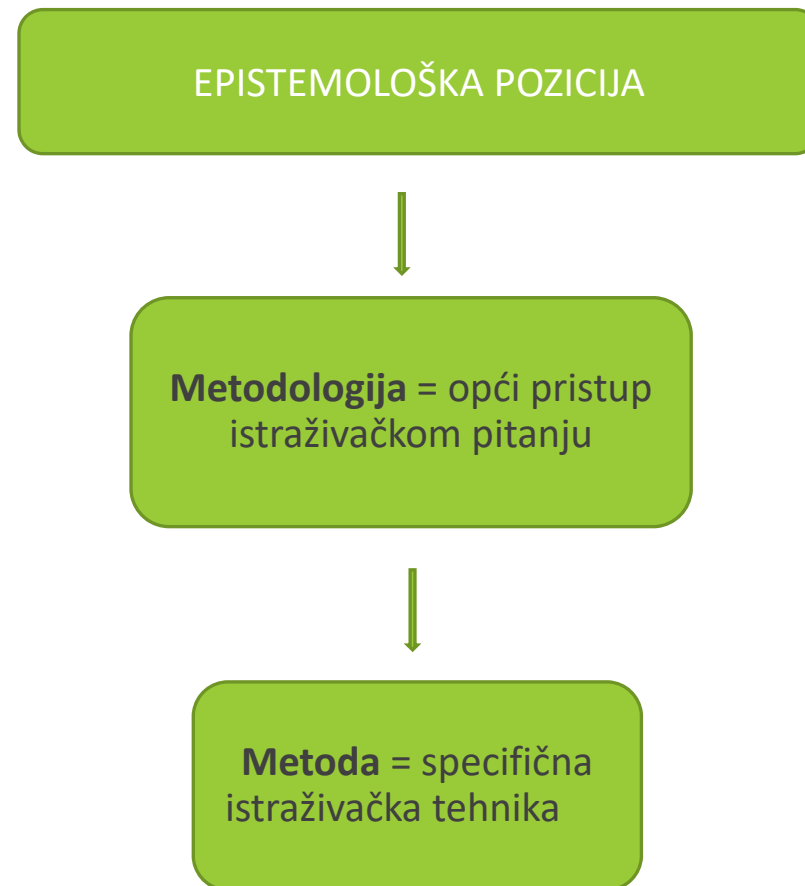
KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE

Razumijevanje iskustva kojem vodi njihovo intenzivno i produbljeno izučavanje bez početnog teorijskog okvira

1. OSNOVE KVALITATIVNE METODOLOGIJE

1.3. Epistemološka pozicija kvalitativnog pristupa istraživanju

EPISTEMOLOGIJA = grana filozofije koja se bavi teorijom znanja: *Što se može spoznati i kako?*

Epistemološke pozicije kvantitativnog pristupa

- **POZITIVIZAM:** *Moguće je ispravno opisati svijet. Samo je jedno viđenje točno.*
- **EMPIRIZAM:** *Znanje o svijetu mora biti izvedeno iz iskustvenih činjenica*
- **HIPOTETIČKI DEDUKTIVIZAM (Karl Popper):** *Teorije se verificiraju izvođenjem hipoteza koje je moguće testirati eksperimentom ili opažanjem te koje ako se pokažu pogrešne bivaju odbačene, što nas približava istini. Alternative: prihvaćanje ili odbacivanje teorije.*

Kritike hipotetičkog deduktivizma

- **Ne osigurava dovoljno prostora razviju teorije**

Ako se oslanjamo samo na alternative: prihvaćanje ili odbacivanje postojećih teorija, zatvara se mogućnost generiranja potpuno novih teorija, kao i dolaženje do novih i neočekivanih otkrića.

- **Elitizam**

Budući da se oslanja na dedukcije iz postojećih teorijskih sustava na kojima rade umrežene grupe znanstvenika, isključuje *outsidere* i novake u području.

- **Mit**

Popperovo viđenje da će znanje kroz odbacivanje pogrešnih hipoteza polako, ali sigurno rasti neki kritičari smatraju mitom. Kuhn smatra da se u realnosti ovaj proces ne odvija; znanstvenici ostaju privrženi svojim teorijama čak i kada dokazi ukazuju da su pogrešne (u tom slučaju smatraju da nešto nije bilo u redu s dizajnom eksperimenta i sl).

Koliko se možemo približiti objektivnom znanju? Kontinuum pozicija kvalitativnih istraživača

Naivni realizam – blizak *pozitivizmu i empirizmu*; možemo prikupiti informacije o svijetu kakav on uistinu jest – istinske i neiskrivljene reprezentacije što predstavlja *izazov u metodološkom smislu*.

Kritički realizam – kombinira realističku ambiciju da se spozna „pravo stanje stvari“; no priznaje da podatci koje istraživač dobije ne osiguravaju direktan pristup realnosti.

Različite verzije **socijalnog konstruktivizma** (višestruki pogledi na stvarnost; ne postoji znanje nego znanja konstruirana pod utjecajem kulture, povijesti, jezika).

Fenomenološka pozicija: iskustvo doživljaja jest produkt interpretacije i stoga je više konstruirano i fleksibilno negoli određeno i fiksno; no ono je realno za osobu koja ga doživljava.

Ekstremni relativizam – posve odbacuje pojmove kao što su „istina“ i „znanje“; cilj je spoznati verzije iskustva na koji utječu kultura i diskurs.

-
- S obzirom na to da kvalitativna istraživanja provode znanstvenici **različitih epistemoloških pozicija,** postoje i razlike u metodologiji koju koriste (metodologijE?).
 - Unatoč razlikama, postoje i brojne sličnosti, odnosno **opća obilježja kvalitativne metodologije:**
 - ✓ **Otvorena, induktivna istraživačka metodologija**
 - ✓ Bavljenje **značenjem;** načini na koji ljudi daju smisao svijetu i kako doživljavaju događaje (npr. *kako je živjeti s određenom kroničnom bolešću*)
 - ✓ Istraživački interes: **kvaliteta doživljaja,** a ne uzročno-posljedična veza.
 - ✓ **Nekorištenje unaprijed definiranih varijabli** jer je interes u značenju koje događajima atribuiraju sami ispitanici
 - ✓ **Cilj** kvalitativnog istraživanja jest **opisati i po mogućnosti objasniti događaje i doživljaje, ali ne predviđati.**
 - ✓ Proučavanje ljudi u **njihovu prirodnom okruženju**
 - ✓ Korištenje **ispitanikovih i istraživačevih interpretacija događaja**

Epistemološke razlike u kvalitativnim istraživanjima

- „status” podataka – ovisan o teorijskom okviru
- razlike u naglasku na **refleksivnost**
- različita uloga **jezika**

(1) „Status“ podataka

- Primjerice, imamo transkript intervjua. Što nam taj tekst sve može predstavljati?
 - pobrojani fakti koji su se dogodili ispitaniku
 - pokušaji ispitanika da pripiše odgovornost za ta događanja
 - ekspresija ispitanikovih nesvjesnih želja
 - uvid u ispitanikov pogled na svijet...
- Status teksta ovisi o **teorijskom okviru unutar kojeg mu prilazimo, a on ovisi o epistemološkoj poziciji**. Npr:

Socijalni konstruktivisti će tekstu pristupiti koristeći teorijski okvir analize diskursa (tekst kao manifestacija dostupnih diskursivnih resursa koje je koristio ispitanik u konstrukciji određenih događaja).

Empiristi će koristiti metodu utemeljene teorije ili interpretativnu fenomenološku analizu (identificirat će kategorije značenja koje je ispitanik pridodavao događajima).

- U oba slučaja će analiza transkripta biti **kvalitativna**. No, s obzirom na velik broj različitih verzija epistemoloških pozicija i različitih metoda, najjednostavnije poruke mogu biti „dekodirane“ na bezbroj načina.

(2) Razlike u naglasku na **refleksivnost**

Refleksivnost = svjesnost istraživačeva doprinosa konstrukciji značenja tijekom istraživačkog procesa te priznavanje nemogućnosti „ostajanja van istraživačkog predmeta“ tijekom istraživanja.

❖ **Osobna reflesivnost** = utjecaj osobnih vrijednosti, iskustva, interesa, vjerovanja, političke pripadnosti, širih životnih ciljeva i društvenog identiteta na oblikovanje istraživanja.

❖ **Epistemološka refleksivnost** = odnosi se na uključivanje pitanja: *Kako istraživačkim pitanjem definiramo i ograničavamo „što se može naći“? Kako su nacrt istraživanja i korištena analiza „konstruirali“ podatke i nalaze? Na koje se načine drugačije moglo pristupiti istraživačkom pitanju? U tom slučaju, koliko bi to dovelo do drugačijeg razumjevanja fenomena koji se proučava?*

Ukratko ⇒ moramo promisliti o pretpostavkama (o svijetu i znanju) koje smo postavili tijekom istraživanja i o implikacijama tih pretpostavki na samo istraživanje i njegove nalaze.

Opseg naglaska na refleksivnost u kvalitativnim istraživanjima:

U nekim istraživanjima oba su aspekta reflesivnosti centralni dio istraživačkog izvještaja, dok druga pridaju pažnju refleksivnosti, no ne ugrađuju osvrt o refleksivnosti u izvještaj.

(3) Različita uloga jezika

Kritička svjesnost jezika = dio refleksivnosti.

- Riječi koje koristimo u opisu naših iskustava imaju važnu ulogu u konstrukciji značenja koja atribuiramo tim iskustvima. Jezik ne odražava realnost, već ima važnu ulogu u izgradnji realnosti!
- Primjerice, kategorije i nazivi koje istraživač koristi oblikovat će njihove nalaze. Ako istraživač pita ispitanika „*Kako si se osjećao tijekom nekog medicinskog tretmana?*“, bez obzira na odgovore ispitanika, naglasak je na emocijama.

Kvalitativni istraživači su u pogledu jezika na kontinuumu od – do:

- Jezik ima **središnju ulogu** u konstrukciji značenja – zadatak istraživača jest proučavati načine konstrukcije značenja, njihovih promjena kroz povijest i kulture te načine na koji ove konstrukcije oblikuju iskustva
- Jezik je samo „**alat**“; moguće je s većom ili manjom preciznošću opisati što se događa u određenim uvjetima.

1. OSNOVE KVALITATIVNE METODOLOGIJE

1.4. Povijest i razvoj kvalitativne metodologije

Povijest kvalitativne metodologije u psihologiji

- Tekstovi o povijesti psihologije ne uključuju kvalitativne metode.
- Unatoč dugoj tradiciji kvalitativnog pristupa; značajniji razvoj tek od 80-ih.
- I u drugim disciplinama se kvalitativna metodologija relativno kasno razvila (u sociologiji 1950/60-ih god.).
- *Pregled povijesti psihologije: mainstream* psihologija „ugušila” kvalitativnu pomoću antagonističkog filozofskog pravca **pozitivizma; dominacije bihevizma te kvantitativnog imperativa.**
- Pozitivističke pretpostavke i karakteristike znanosti utemeljene na prirodnim znanostima (istraživanje univerzalnih zakonitosti, kvantifikacija i empirijski dokazi) značajno su utjecale na rane istraživače iz područja psihologije → *eksperimenti, mjerenje i redukcionistički način razmišljanja.*

POVIJEST PSIHLOGIJE

- 1879. W. Wundt osnovao prvi **istraživački** psihologijski laboratorij (Leipzig)
- Osnovna doktrina tog perioda ⇒ **Introspekcionizam** (**introspekcija** = samoopažanje vlastitih psihičkih procesa: osjeti, percepcija, misli...).

- Tijekom prvog dijela 20. st. dominacija **LOGIČKOG POZITIVIZMA** u filozofiji znanosti → utjecaj na psihologiju

- 1920-ih – 1960-ih god.
DOMINACIJA BIHEVIORIZMA
John Watson: Psihologija kao dio prirodnih znanosti i objektivni eksperimentalni pristup za predikciju i kontrolu ponašanja.
KVANTITATIVNI IMPERATIV (korijeni u Pitagorinim radovima) = ideja da znanstveno proučavanje „nečega“ podrazumijeva mjerenje „tog nečega“ (*Znanost i mjerenje idu zajedno; nemjerenje ne pripada znanosti*)

- 1930-ih god.
RAZVOJ I INKORPORACIJA STATISTIKE U PSIHOLOGIJSKA ISTRAŽIVANJA (nul-hipoteze, FA; ANOVA...)

- 1930ih god.
UVODENJE KONCEPTA VARIJABLE

Gdje je kvalitativna metodologija?

- Postavljanje ovih datuma služi **određenju psihologije kao kvantitativne.**
- Moderna znanstvena psihologija počela je **s pristupom usmjerenim na pojedinca!**

- **Logički pozitivizam** sam po sebi nije eksplicitno isključivao nekvantitativne metode.

- Za dominaciju kvantitativnih metoda u psihologiji ne može se okriviti pozitivizam, nego **kvantitativni imperativ**

- 1930. god. označavaju početak „intimne veze“ psihologije i statistike: **je li efekt značajan vs. priroda psihologije**

- **Varijabla** = način na koji se istraživači distanciraju od onog što proučavaju.

Kritike kvantifikacije iz ranijih psihologijskih tekstova

Gordon Allport (1940): „... Današnja psihologija je sve više empirijska, mehanička, kvantitativna, nomotetična, analitična i operacionalna... Zašto ne dopustiti psihologiji kao znanosti – jer bi znanost trebala biti široka i korisna – da također bude i racionalna, kvalitativna, idiografska, smisljena, pregledna, pa čak i ne-operacionalna?“

Brower (1949): „Psihologija je oponašajući prirodne znanosti, osobito fiziku, prihvatila kvantifikaciju, ne vodeći računa o razlikama između predmeta proučavanja psihologije i fizike. Predmet opažanja u fizici jest objektivan i van opažača dok principi izvedeni iz fizike na psihologiju postaju artificijelni i štetni.“

Barker (1968): „Psiholozi malo znaju o ponašanju ljudi izvan laboratorijskih i kliničkih uvjeta.“

Povijesni pregled kvalitativne metodologije u psihologiji

1. **Period do 1950-ih:** rane kvalitativne metode
2. **Period od 1950-ih do 1970-ih:** značajne inovacije i promjene u psihologiji i drugim disciplinama
3. **Recentnija povijest**

1) Period do 1950-ih:

Rani primjeri kvalitativnih metoda u psihologiji:

STUDIJA SLUČAJA i OPAŽANJE SA SUDJELOVANJEM (participacijsko ili sudioničko opažanje)

Važno je napomenuti da ove dvije metode nisu tipični primjeri današnje kvalitativne psihologije!!!

Studija slučaja = intenzivno istraživanje jednog slučaja (slučaj = osoba, organizacija, zajednica, događaj i sl.), pri čemu se može raditi o ekstremnom, tipičnom ili devijantnom slučaju!

Sudioničko opažanje (dio etnografije)
→ istraživač je u različitim stupnjevima *uronjen* u aktivnosti grupe koju opaža tijekom dužeg vremenskog perioda i pri tome prikuplja opsežne i vrijedne informacije.
Etnografija = disciplina koja generira deskriptivna istraživanja na različitim ljudskim zajednicama; temeljena na *terenskom radu*.

Jesu li studije slučaja kvalitativna metoda?

- Nedostatak bilo kakve manifestne kvantifikacije; odnosno prisutnost bogatog deskriptivnog materijala (+)
- Međutim, upitno je je li moguće sve studije slučaja karakterizirati kao kvalitativne? → sama odsutnost kvantitativnog pristupa, ne znači da su kvalitativne po prirodi (-)
Nadalje, postoje i kvantitativne studije slučaja (*npr. opisi eksperimenata na pojedincu s izvanrednim pamćenjem*), ali i studije slučaja bez kvantifikacije, ali s kvantitativnom orijentacijom.
- Korištenje teorijskih koncepata (*npr. u Freudovim studijama: id, ego, superego*) – nije karakteristično za kvalitativnu metodologiju (-)
- Konačno, upitno je koliko studije slučaja zapravo predstavljaju ISTRAŽIVAČKU METODU?
→ najčešća funkcija studija slučaja: pedagoška ilustracija (pristup usvojen iz medicine); nedostatak eksploracije (-).

Sudioničko opažanje i etnografija

- *Najstarija* kvalitativna metoda prikupljanja podataka (uz dubinski intervju)
- Rana etnografska istraživanja: putnici i misionari
- Nedvojbeno **kvalitativne prirode** (iako rijetko može uključivati i elemente kvantifikacije) → deskriptivni podatci sudioničkog opažanja su bogati i detaljni
- Izvori podataka: aktivno sudjelovanje u aktivnostima grupe, prikupljanje životnih povijesti članova grupe, direktno opažanje, grupne diskusije i samoanaliza samog istraživača.
- Najvažnija kvalitativna metoda u kulturnoj antropologiji i sociologiji.
- No, u psihologiji je manje dominantna.
- U psihologiji sudionička opažanja postaju češća od 1930-ih.

Rani primjeri sudioničkog opažanja u psihologiji

Jahoda i sur. (1930): *Marienthal study*: istraživanje o nezaposlenosti u austrijskom gradiću ekonomski devastiranom zatvaranjem tvornice.

Tema „izvučena” iz svakodnevnih problema, a ne apstraktnih teorija.

Naglasak je na „otkrivanju”, a ne „dokazivanju”.

Kvantitativni + kvalitativni istraživački pristup.

Dollard (1930ih): *istraživanje zajednice* – istraživanje provedeno u Southerntownu, američkom južnom gradu s izraženom rasnom segregacijom.

Korištena je isključivo metoda sudioničkog opažanja.

Zanimljivost: promjena istraživačkog fokusa i pristupa (izvorno je fokus bio na ličnosti crnaca).

Festinger (1956): *When Prophecy Fails: a social and psychological study of a modern group that predicted the destruction of the world* (infiltracija u grupu „vjernika”)

Ovo kvalitativno istraživanje potaklo je laboratorijske studije o konstruktivnoj disonanci.

2) Period od 1950. do 1970-ih

- U psihologiji se u ovom periodu odvija „pad” biheviorizma i uspon kognitivizma.
- I u drugim disciplinama (sociologija, filozofija i lingvistika) odvijaju se značajne promjene koje su imale važan utjecaj na **razvoj kvalitativnih metoda analize podataka**.

- Najvažnije inovacije u ovom periodu:

- ❖ **Konstruktivistička priroda realnosti:** *nema univerzalno točnih definicija*

George Kelly (1955): *Psychology of personal constructs*

Berger i Luckmann (1966) *Social Construction of Reality*

- ❖ **Otkrivanje utemeljene teorije** (Glaser & Strauss, 1967)

Teorijske ideje trebaju se zasnivati na podacima (vs. *mainstream* psihologija: preko podataka se testira teorija); nisu dopuštene ranije hipoteze; ponavljanje aspekata analize kako bi se postiglo slaganje

- ❖ **Fenomenologija u sociologiji**

Etnometodologija = metode/načini na koji ljudi doživljavaju svoj svakodnevni svijet = *socijalno konstruirana činjenica*. Ključna uloga istraživača jest razumijevanje tih društvenih činjenica (npr. pravila i poredak u konverzaciji).

- ❖ **Radikalni lingvisti:** jezik nije reprezentacija (način komuniciranja onoga što je u umu u vanjski svijet) nego *društvena akcija*.

3) Recentnija povijest: period od 1980-ih

- Otpor prema kvalitativnim metodama nešto manji.
- Otpor je općenito manji u Europi u odnosu na Ameriku.
- Recentna povijest kvalitativnih metoda u psihologiji više se zasniva na novim **metodama analize podataka** nego novim metodama prikupljanja podataka.
- Na promjene unutar disciplina, pa tako i ove, uvelike utječu politički i dr. društveni činitelji.

Primjerice: **razvoj feminističke psihologije** uvelike je utjecao na kvalitativne istraživačke metode u psihologiji (od '80ih nadalje).

Feministički pristup istraživanju nije imao standardni (neutralni) stav: feminističke istraživačice bile su politički, društveno i profesionalno uključene u živote žena koje su proučavale i smatrale su važnim dati ženama „glas“ (*primjeri istraživanja na žrtvama nasilja, seksualnog i kućnog, pornografija, objektivizacija tijela, poremećaji prehrane, menopauza i sl.*).

Časopis *Feminism Psychology* – prvi psihologijski časopis s kvalitativnim etosom.

Razvoj kvalitativnih metoda u psihologiji: Što kaže *PsychINFO*?

- Značajniji rast kvalitativnih metoda moguće pratiti tek od 1980-ih god.
- Radovi s kvalitativnim pristupom postaju frekventniji od 1990-ih god.

Veća zastupljenost u:

- „perifernijim” časopisima te u interdisciplinarnim časopisima
- knjigama nego u časopisima
- europskim u odnosu na američke časopise
- novijim časopisima (dopuštanje „i kvalitativnih”)
- pojava novih časopisa – „kvalitativnih”

(Rennie i sur., 2002; Marchel i Owens, 2007)
Pretraga preko ključnih riječi vezanih za
kvalitativnu metodologiju i provjeru sažetaka

Zaključno o povijesti

- Čak i u vremenu dominacije pozitivizma i biheviorizma neki su psiholozi provodili kvalitativna istraživanja.
- Rana kvalitativna istraživanja nude različite pristupe u povezivanju kvantitativnog i kvalitativnog pristupa:
 - **Kvalitativan pristup nudi određene informacije istraživaču koji ih dalje može provjeriti kvantitativnim putem** (*npr. Festingerovo istraživanje koje je generiralo kvantitativne studije*).
 - **Zajedničko korištenje kvantitativnog i kvalitativnog pristupa u odgovoru na isti istraživački problem** (*npr. studija o nezaposlenosti Jahode i sur.*).
 - **Napuštanje zahtjeva kvantitativnog pristupa kad on ne doprinosi rješavanju istraživačkog problema** (*npr. Dollard napustio svoj originalni istraživački plan kada je uvidio da se on ne može nositi s prirodom situacije*).

2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA I KVALITATIVNE METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

2.1. Istraživačka pitanja u kvalitativnim psihologijskim istraživanjima

Istraživačka pitanja u kvalitativnim istraživanjima

Tko? Zašto?
Gdje?
Što? Kada?
Kako?

- **Otvorenog tipa** – traži odgovore koji će biti detaljni opis i, ako je moguće, objašnjenje fenomena / objekta / procesa / entiteta koji se istražuje.
- Vode istraživanje u određenom smjeru, ali **bez predikcija** (hipoteza).
- „Dobra” pitanja su orijentirana na **proces** → **kako** se nešto događa (*npr. „Kako se žene s kroničnom bolešću nose s trudnoćom?”*).
- „Dobra” pitanja su “**privremena**”.
Istraživač tijekom procesa istraživanja može zaključiti da su koncepti i terminologija korišteni u početnom pitanju neadekvatni i irelevantni za iskustva sudionika.
Otvorenost za promjene pitanja tijekom istraživačkog procesa → pogriješno pitanje ugrožava valjanost nalaza; sami nalazi istraživanja ukazuju koje bi bilo „prikladno” istraživačko pitanje.

Razlike u istraživačkim pitanjima s obzirom na epistemološku i metodologijsku osnovu

- **Istraživačka pitanja koja su direktno oblikovana samom metodologijom i epistemološkom osnovom na kojoj počiva = metodologija nalaže kakvo bi istraživačko pitanje trebalo biti**

npr. u *analizi diskursa* ako pristup istraživača počiva na socijalnom konstruktivizmu, istraživačko pitanje bit će vezano za društvenu i/ili diskurzivnu konstrukciju fenomena,

npr. *Kako je „neuspjeh“ konstruiran u suvremenim akademskim institucijama?*

- **Istraživačka pitanja u nekim drugim vrstama metodologija mogu biti mnogo šira.**

npr. *realistička verzija utemeljene teorije* zasniva se na pretpostavci da će podatci generirati kategorije koje će proizići iz istraživačkog procesa i koje će zahvatiti realnost fenomena koji se istražuje.

Tako u ovom području pitanja mogu biti o procesu; iskustvu; strukturama ili čak kognicijama.

npr. *Kako studenti donose odluke o svojoj daljnjoj karijeri?*

Nadalje, u postavljanju istraživačkih pitanja u kvalitativnim istraživanjima je bitno voditi računa o...

- etičkim i političkim dimenzijama pitanja

U čijem je interesu postavljanje određenog pitanja i kako će se odgovor odraziti na pojedince i društvo (osobito ako je istraživanje financirano od neke strane)?

- refleksivnosti

Koji su osobni i profesionalni razlozi određenog pitanja?

2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA I KVALITATIVNE METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

2.2. Metode prikupljanja podataka u kvalitativnim istraživanjima

Odabir metode u kvalitativnom istraživanju

- Nema „prave” i „pogrešne” metode
- Metode prikupljanja i metode analize podataka mogu biti **više ili manje prikladne** za određeno istraživačko pitanje
- **DOBAR NACRT KVALITATIVNOG ISTRAŽIVANJA** podrazumijeva sljedeće:
 - ❖ **metoda prikupljanja podataka prikladna istraživačkom pitanju**
 - ❖ **metoda prikupljanja podataka generira podatke koji su prikladni metodi analize.**
- VAŽNO: Kombiniranje kvalitativnih **metoda prikupljanja i metoda analize podataka:**
lako neke metode prikupljanja podataka generiraju podatke koje je moguće analizirati različitim metodama analize (*npr. audio-snimku intervjua možemo analizirati interpretativnom fenomenološkom analizom, analizom diskursa, tematskom analizom*), neke metode analiza nisu kompatibilne s nekim metodama prikupljanja podataka (*npr. materijale dobivene intervjuom ne možemo analizirati analizom konverzacije*).

Triangulacija

- Ponekad je „najprikladniji” način odgovaranja na istraživačko pitanje TRIANGULACIJA = kombinacija različitih metoda, koja će nam omogućite različite poglede na isti fenomen.

- **Kombiniranje kvantitativne i kvalitativne**

npr. primjena upitnika koji će diferencirati ponašanje neke dvije skupine; nakon čega će uslijediti polustrukturirani intervju i/ili fokus grupe kojima će se doći do detaljnijih informacija.

- **Kombiniranje više kvalitativnih metoda prikupljanja podataka**

npr. ako nam je cilj bolje razumijevanje određene zajednice, npr. klub samaca; moguće je kombinirati opažanje sa sudjelovanjem (uočit ćemo osnovne principe); nakon čega može uslijediti dubinski intervju s određenim članovima te zajednice (detalji o iskustvu).

Osnovne kvalitativne metode prikupljanja podataka

- 1) Polustrukturirani (dubinski) intervju
- 2) Fokus grupe
- 3) Sudioničko opažanje
- 4) Dnevnici
- 5) (Studija slučaja)*
- 6) *Online* kvalitativna istraživanja

* Kao što je ranije navedeno, nije isključivo kvalitativna metoda.

-
- Osim navedenih kvalitativnih metoda prikupljanja podataka, postoje **kvalitativni pristupi kod kojih su metode prikupljanja i metode analize podataka nerazdvojive**.

- Kod njih ne postoje dvije potpuno razdvojene faze prikupljanja i analize podataka, već istraživač prikuplja i analizira podatke ciklički; preliminarna analiza usmjerava daljnje prikupljanje itd.

- *Primjeri:*

utemeljena teorija (metoda utemeljene teorije)

fenomenologija (interpretativna fenomenološka analiza)

rad na sjećanju (narativna analiza)

2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA I KVALITATIVNE METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

2.2.1. Polustrukturirani intervju

Osnovna obilježja polustrukturiranog (dubinskog ili nestandardiziranog) intervjua

- Otvoren tip pitanja
- Fleksibilnost – moguća improvizacija tijekom intervjua
- Usredotočenost na otvaranje novih perspektiva i stjecanje potpunijeg uvida u do tad nedovoljno istraživanom području

Intervju kroz povijest

- intervjue je moguće naći oko 400 godina prije Krista
- intervjuiranje kao istraživački alat društvenih znanosti pojavilo se kasnih 1800-ih (C. Booth, istraživanje siromaštva u Londonu)
- za razvoj intervjua važni Freud, Piaget i Dichter
- korištenje zvučne snimke intervjua je prihvaćeno i prilično često od sredine 1950-ih

Korištenje polustrukturiranog intervjua u istraživanjima

- I kvantitativno usmjereni istraživači često koriste polustrukturirani intervjua u preliminarnim fazama istraživanja.
- U domeni kvalitativnih istraživanja u psihologiji je **najčešće korištena metoda prikupljanja podataka.**

Razlozi:

- ova je metoda prikupljanja podataka kompatibilna s nizom metoda analize (npr. *tematska analiza, analiza diskursa, utemeljena teorija, interpretativna fenomenologija*)
- relativno lakše / ekonomičnije je provesti polustrukturirani intervjua s malim N-om u odnosu na neke druge metode (npr. opažanje, dnevnici)
- Izuzetno pogodan za osjetljive teme (vs. grupne diskusije).
- Važno je da se kod baratanja podacima proizašlima iz intervjua ne zanemare *kontekstualni faktori*:
DOBIVENI PODATCI proizašli su iz interakcije dvoje ljudi – intervjuiranog i intervjuaera, tako da nisu direktan odraz osjećaja i misli intervjuirane osobe.

Priprema i planiranje dubinskog intervjua

U pripremi i planiranju voditi računa o sljedećem:

- koga ćemo intervjuirati i zašto?
- kako prikupiti ispitanike?
- koji stil intervjuiranja koristiti?
- što pitati?
- kako snimati i transkriptirati intervjua?
- vještina vođenja razgovora
- vještina analize

UZORAK za
polustrukturirani
intervju:
do 30 osoba
namjerni uzorak

Stil polustrukturiranog intervjua

- Izvana može djelovati neusmjeren
- No, **istraživačko pitanje / problem** je ono što usmjerava pitanja i komentare kojima istraživač nastoji doći do odgovora.

- Istraživač mora postići **ravnotežu** između
 - održavanja kontrole nad smjerom intervjua koji bi trebao pratiti originalno istraživačko pitanje i
 - dopuštanja intervjuiranome redefiniranje istraživačkog predmeta kako bi dobio nova saznanja.Postizanje ravnoteže može biti teško. Kao podsjetnik na originalno pitanje istraživaču će pomoći pažljivo konstruirana **agenda intervjua**.

- Polustrukturirani intervjui kombinira osnovne crte formalnog intervjua (npr. limitirano vrijeme, fiksne uloge intervjuiranog i intervjuera, postojanje agende) i neformalnog razgovora (otvorena pitanja, naglasak na naraciji i doživljaju).

Agenda (vodič) polustrukturiranog intervjua

Sastoji se od *relativno malog broja*:

- **otvorenih pitanja** (*bolje za početnike)

ili

- **od naziva tema** (pa se pitanja formuliraju tijekom intervjua)

(+) termini i koncepti samih sudionika inkorporiraju se u pitanja koja su time prikladnija i relevantnija za ispitanike

(-) pitanja postaju manje otvorena, odnosno direktivnija.

VAŽNO: Agendu koristimo samo kao podsjetnik (ne čitamo iz nje!)

Konkretni savjeti za provođenje polustrukturiranog intervjua

- U svrhu iskrenosti i otvorenosti sudionika prije intervjuiranja potrebno je razmotriti **efekte istraživačeva socijalnog identiteta na sudionika** (spol, dob, društveni status, nacionalnost itd.) te se *familijarizirati s kulturalnim miljeom sudionika i znati koju važnost intervju ima za samog sudionika*.
- U intervjuu krenuti od **općenitijih pitanja prema osobnijima** (nakon postizanja prisnosti)
- Podatci ovise o postizanju **prisnosti** → nužna **senzitivnost** intervjuera i **pridržavanje etičkih principa** (npr. nedopustivo je iskoristiti neformalni ambijent da i prisnost da ispitanik otkrije više negoli želi).
- Pitanja trebaju biti **potpuno otvorena** (nesugeriranje odgovora)
- Koristiti strategiju „**naivnog istraživača**” kako bi se dobili detaljni i sveobuhvatni odgovori od sudionika: izraziti nepoznavanje onoga o čemu sudionik govori te ohrabriti sudionike da kažu i ono očito jer se time dopušta drugačiji glas od implicitnih pretpostavki i očekivanja.
- Kad se sudionici izražavaju općenitim terminima i konceptima, tražiti da ih **ilustriraju primjerom**.
- Intervjuer ne smije pokazivati čuđenje ili neodobranje
- **Aktivno slušanje**: ugrađivati komentare sudionika u sama pitanja jer to pokazuje da intervjuer dobro sluša i razumije.
- Intervjuer mora biti **maksimalno usredotočen** (na rečeno, na način kako je nešto rečeno, na neizrečeno)
- Istraživač mora biti svjestan jezičnih različitosti: **što je sudionik mislio pod onim što je rekao**. Značenje riječi uvelike ovisi o kontekstu.
- **Prijelazi s teme na temu** trebaju biti spontani i odavati dojam svakodnevnog razgovora (u svrhu povećavanja otvorenosti ispitanika)

Tipovi pitanja

- ❑ **Deskriptivna** – pružaju opći iskaz, npr.:
 - socio-demografski podatak (*Gdje živite*)
 - opis nekog događaja (*Što se dogodilo taj dan?*)
 - životne povijesti (*Kako to da ste se preselili ovdje?*) i sl.
- ❑ **Strukturalna** – pružaju uvid u način organizacije znanja sudionika; identifikaciju kategorija i okvira koji koriste u pridavanju smisla svijetu, npr.:
 - *Što znači biti nevinna žrtva?*
 - *Kako ste se odlučili na HIV testiranje?*
- ❑ **Kontrasna** – dozvoljavaju sudioniku usporedbe događaja ili doživljaja, npr.
 - *Preferirate li raditi u javnom ili privatnom sektoru?*
 - *Biste li radije prijavili zločin bez obzira na strah od osвете ili ga prešutjeli zbog sigurnosti?*
- ❑ **Evaluacijska** – pružaju uvid u sudionikove osjećaje prema nekome / nečemu. Mogu biti:
 - općenitija (*Kako se osjećate po pitanju...*) ili
 - više određena i specifična (*Bojite li se kada radite krvnu pretragu?*)

Snimanje i zabilješke

Snimanje (audio ili audio-vizualno)

(+) Audiosnimka nužna za analizu

(-) Snimanje može utjecati na ono što se govori; sudionici se ne osjećaju opušteno, osobito kod videosnimanja!

Zabilješke tijekom intervjua?

(+) omogućuju brže formiranje zaključaka / izvještaja

(-) nije zamjena potpunom snimanju

(-) narušavaju prisnost i prijateljski ugođaj

- *Sudionici moraju pristati na snimanje uz prethodno objašnjenje zašto se snimka radi i kako će se koristiti.*
- *Mogućnost **dodatnih materijala**: ponuditi intervjuiranome transkript snimke i omogućiti mu da ga komentira.*
- *Praktični savjeti: pažnja oko postavljanja diktafona na mjesto gdje će dobro snimati zvuk, baterija, početka snimanja i sl.*

Transkripcija snimke dobivene intervjuom / metode

Metoda transkripcije ovisi o našem istraživačkom pitanju i metodi analize koju ćemo koristiti, npr. kod *analize utemeljene teorije* transkriptiramo samo riječi.

■ **VERBALNA transkripcija**

- **Doslovna:** od riječi do riječi (uključuje i nekompletne rečenice, pogrešne početke, ponavljanje riječi, smijeh i sl.)
- **Gotovo doslovna** („pročišćen“ verbalni sadržaj)

■ **Detaljna VERBALNA + NEVERBALNA transkripcija**

Uključuje i pauze, prekidi, intonacija, glasnoća i sl. (koriste se znakovi transkripcijske notacije).

Npr. za *analizu konverzacije i neke tipove analize diskursa*.

Važno je da budemo svjesni da *svi tipovi transkripata u sebi sadrže neki oblik prijevoda izgovorenih riječi u nešto drugo.*

Kvalitativne analize podataka dobivenih intervjuom

- Polustrukturirani intervju ima potencijal za većinu oblika kvalitativne analize podataka, npr. kvalitativno intervjuiranje je ključni aspekt **interpretativne fenomenološke analize**.
- Podatci dobiveni intervjuom učinkovito se mogu analizirati i sljedećim analizama:
tematska analiza
analiza utemeljene teorije
analiza diskursa
- Različiti stilovi intervjuiranja / ovisno o cilju istraživanja i kasnijim analizama:
 - ***konverzacijski stil*** (*više interakcijske prirode*) – pogodan za *analizu diskursa* i *analizu konverzacije** (premda ovo nije „prirodan” razgovor)
 - ***pripovjedni stil*** – pogodan za *narativnu analizu* (*narativna analiza ima propisan protokol)

Dodatni materijali:

Primjer radova u kojima je korištena metoda dubinskog intervjua

Lindqvist, P.; Johansson, L. & Karlsson, U. (2008). In the aftermath of teenage suicide: A qualitative study of the psychosocial consequences for the surviving family members. *BMC Psychiatry*, 8:26, DOI: 10.1186/1471-244X-8-26

Povee, K., & Roberts, L. D. (2014). Qualitative research in psychology: Attitudes of psychology students and academic staff. *Australian Journal of Psychology*, 66(1), 28–37.

Slišković, A., Burić, I., & Macuka, I. (2016). The voice of Croatian elementary school teachers: Qualitative analysis of the teachers' perspective on their profession. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, objavljeno online, doi: 10.1080/13540602.2016.1206521, 1-14.

2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA I KVALITATIVNE METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

2.2.2. Fokus grupe

Osnovna obilježja fokus grupa

- **Fokus grupe** = posebna tehnika grupnog razgovora koja za cilj ima dublje spoznavanje istraživane pojave, pri čemu interakcija među sudionicima predstavlja izvor podataka.
- Provođi se u manjoj grupi sudionika zajedničkih obilježja koji razgovaraju o određenoj temi uz usmjeravanje stručne osobe – **moderatora**.
- **Veličina fokus grupe:** 6 – 8 osoba; važno zbog omogućavanja aktivnosti u diskusiji svim članovima grupe te zbog točnosti transkripta
- **Broj fokus grupa u istraživanju:** oko četiri odvojene fokus grupe za svaku kategoriju skupine koju proučavamo (ili do „iscrpljivanja” fokusa).

Podatci koje dobijemo fokus grupom razlikuju od podataka koje bismo dobili zasebnim intervjuiranjem svih članova te grupe.

Povijesni korijeni:

rad autora Roberta Mertona iz 1940-ih.
Nakon toga je ovaj pristup usvojen od strane istraživača marketinga, no od strane akademskih istraživača je uglavnom ignoriran do 1970-ih.
Danas je općeprihvaćen u istraživanjima.

Vrste fokus grupa

- 1) **Homogene*** po nekim osnovnim karakteristikama vs. **heterogene**
- 2) **Od prije postojeće** (npr. grupa radnih kolega) vs. **nove**
- 3) **Naivne** (nemaju veze s onim što se istražuje) vs. tzv. **uključene** (članovi su direktno zainteresirani za predmet istraživanja)

Primjer:

zanimava nas iskustvo trudnoće kod žena čiji je partner umro kratko nakon začeća

Fokus grupa će u ovom primjeru biti

- 1) homogena
- 2) može biti od prije postojeća (grupa koja sudjeluje u nekom programu podrške) ili novostvorena okupljanjem sudionica u istraživanje
- 3) s obzirom na to da se istraživačko pitanje tiče njihovih osobnih okolnosti, očito neće biti naivna, bit će uključena.

* **Homogenost** članova grupe u nekim je situacijama izrazito važna zbog lakšeg iznošenja stavova.

Faze ključne za uspješnost fokus grupe

1. planiranje
2. provedba
3. tumačenje rezultata

Planiranje

1) Cilj – u praksi vrlo različiti ciljevi, npr. *provođenja preliminarne studije, evaluacija rezultata nekog projekta, uvid u nerazumijevanje između različitih grupa ljudi, upoznavanje spontanijih reakcija i komentara na određenu vrstu podražaja (marketinška istraživanja)*...

2) Prostor – ovisno o temi, npr. *osjetljive teme u ugodnoj, kućnoj atmosferi; marketinška istraživanja u prostorijama koje nude dodatne mogućnosti.*

3) Sudionici

- motivirani za određenu temu
- homogenost unutar jedne fokus grupe po važnom obilježju vs. variranje karakteristika kako bi se postigle različitosti u stavovima
- grupe i sami ispitanici biraju se s ciljem postizanja što kvalitetnije rasprave / što bogatijih podataka
- potrebno je izbjegavati statusne razlike
- odabir – različiti načini: korištenjem popisa, na licu mjesta, tehnikom snježne grude, oglasom u novinama...
- potencijalni problemi: prigodnost uzorka – biranje simpatičnih i motiviranih; problem motiviranja nagradom
- pri odabiru treba izbjegavati osobe koje se međusobno poznaju

Vođenje razgovora

Uloga moderatora:

- predstaviti sudionike
- predstaviti fokus istraživanja (pitanje ili podražaj)
- suptilno moderirati diskusiju
- naznačiti početak i kraj diskusije
- Nužne osobine moderatora: ugodnost, srdačnost i dobre komunikacijske vještine

Moderiranje diskusije uključuje:

- poticanje dodatne razrade stavova (npr. stankom, potpitanjem)
- periodično podsjećanje na fokus
- navođenje drugih sudionika da reagiraju na ono što je netko iznio
- naglašavanje da su različiti stavovi u odnosu na prije kazane poželjni i neophodni
- identifikaciju (ne)slaganja među sudionicima i sl.
- preusmjeravanje tijeka razgovora (kad je pitanje iscrpljeno, kada rasprava zapne, kad ide u neočekivanom smjeru i izvan teme, kod otvaranja nove teme i sl.)

Četiri osnovna tipa osoba koje sudjeluju u fokus grupama (Krueger, 1994)

- **Stručnjak** predstavlja problem u fokus grupama jer njegov samouvjeren nastup može obeshrabriti i zakočiti ostale u davanju suprotstavljenih mišljenja.
- **Dominantni** sugovornik je onaj koji preuzima riječ u grupi, o svemu iznosi svoje mišljenje te zauzima istaknuto mjesto za stolom obično uz moderatora.
- **Sramežljivi** sudionici su oni koji se ustručavaju bilo što reći pred grupom, oni zapravo imaju što reći, ali ih grupna situacija sputava te je potreban dodatan moderatorov pogled upravljen toj osobi.
- **Brljavci** su osobe koje mnogo pričaju, ali bez jasnog stava i komentara.

Tumačenje rezultata

- Kao i kod intervjua, prvi korak je transkriptiranje snimke
- Rezultati fokus grupe nude opis dobivenog raspona stavova i mišljenja, no analiza je često usmjerena i na traženje razloga nečijeg stava.
- Analizu podataka dobivenih fokus grupom potrebno je napraviti **što prije nakon provođenja** unatoč postojanju snimke (da se ne zaboravi opći dojam, pretpostavke i zaključci koji su se nametali tijekom provođenja, detalji nezabilježeni snimkom i sl.)
- **Metoda analiza podataka fokus grupe** je stvar izbora, no prema literaturi nekoliko metoda kvalitativne analize podataka prikladnije su za korištenje: **tematska analiza i utemeljena teorija**, a nedavno su predloženi i pristupi temeljeni na **analizi diskursa**.

Načini analize podataka dobivenih fokus grupama

Ovise o cilju;

Realistički istraživački cilj: dobiti informacije od sudionika o njihovim mišljenjima i/ili iskustvima u pogledu određene teme.

Ovdje koristimo analitičku tehniku koja nam dopušta da detektiramo i uklonimo narušavajuće utjecaje iz podataka (npr. doprinose članova grupe koji dominiraju ili suviše popustljive komentare).

Socijalno konstruktivistički istraživački cilj: utvrđivanje načina na koji se kolektivno formiraju i oblikuju značenja unutar grupe i kako se postiže koncenzus kroz diskusiju.

U tom slučaju važni su nam doprinosi svih članova, tj. grupna dinamika nam je od presudne važnosti.

Prednosti i ograničenja fokus grupa kao metode prikupljanja podataka

Prednosti

Bogatiji podatci zbog interakcije sudionika – sudionici reagiraju i komentiraju iskaze dr. sudionika tako da se izjave preispituju, proširuju i razvijaju.

Omogućuje istraživaču pitanja o načinima oblikovanja i mijenjanja stavova i zajedničkom konstruiranju značenja.

Veća ekološka valjanost: manje artifičijelni uvjeti u odnosu na intervju. Idealno je kad sudionici raspravljaju na način na koji bi raspravljali i izvan istraživačkog konteksta (no ovo je moguće jedino ako su prirodno formirana grupa).

Ograničenja

- nedostatak prirodne spontanosti
- nisu prikladne za sva istraživačka pitanja (npr. osjetljivi intimni aspekti života).
- oskudno praćenje neverbalnog ponašanja

Dodatni materijali:

Primjeri radova u kojima je korištena metoda fokus grupa

Slišković, A., Burić, I., & Macuka, I. (2016). The voice of Croatian elementary school teachers: Qualitative analysis of the teachers' perspective on their profession. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, objavljeno online, doi: 10.1080/13540602.2016.1206521, 1–14.

Slišković, A., Maslić Seršić, D., & Burić, I. (2012). Izvori stresa u radu nastavnika u visokom obrazovanju. *Psihologijske teme*, 21(1), 83–103.

2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA I KVALITATIVNE METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

2.2.3. Sudioničko opažanje

Osnovna obilježja sudioničkog opažanja

Metodu opažanja općenito je moguće podijeliti prema sljedećim obilježjima:

- 1) Razina uključenosti opažača u aktivnosti koje se opažaju
- 2) Prirodnim vs. laboratorijski uvjeti
- 3) Razina standardiziranosti opažanja
- 4) Razina otkrivenosti (prekrivenosti) opažanja
- 5) Uključuje li samoopažanje (refleksivnost)?

Sudioničko opažanje

- 1) Uključenost opažača u aktivnosti koje se opažaju
- 2) Odvijanje u prirodnim uvjetima
- 3) Uglavnom nije standardizirano
- 4) Opažač može biti prekriven ili otkriven
*(sve popularnije: rubni član zajednice)
- 5) Uključuje barem neku razinu samoopažanja

Zahtjev za sudjelovanjem

- Osnovni zahtjev metode sudioničkog opažanja jest **sudjelovanje istraživača u aktivnostima koje opaža** → istraživač sudjeluje u aktivnosti koja se opaža, dokumentira, neformalno intervjuira ostale sudionike te vodi računa o osobnoj refleksivnosti.
- Zahtjev za sudjelovanjem: *istraživač mora „osjetiti” kako je biti u određenoj situaciji*
- No, ujedno mora održavati **ravnotežu između sudjelovanja i opažanja**; istraživač treba biti dovoljno uključen da razumije što se događa, ali i dovoljno odvojen da bi mogao razmišljati o fenomenu koji istražuje (npr. *opažanje na intenzivnoj skrbi*).

Etnografsko sudioničko opažanje

- Dio etnografije
- Etnografija = disciplina koja se bavi opisom kulture, u nastojanju da razumije život neke druge zajednice očima njezinih pripadnika
- Podrazumijeva opis svakodnevnog života **zajednice** kako ga vide njezini pripadnici
- Istinsko etnografsko opažanje uključuje oslanjanje na vodiča ili informatora

Prikupljanje podataka kod sudioničkog opažanja: Bilješke

- Osnova ove metode su **bilješke o opažanjima**
- S obzirom na to da se od istraživača traži **sudjelovanje** u aktivnostima (što zahtjeva punu pažnju), u provedbi ove metode se mogu razdvojiti:
faza opažanja i faza bilježenja (u tom slučaju poželjno je bilješke napraviti što prije jer će vrijeme i refleksija sakriti prvi dojam)
- Bilješke trebaju biti **detaljne**, uključivati po mogućnosti citate kazanoga te konkretne opise čitavih situacija, ljudi i događaja.
- Ne isključivati bilježenje naoko trivijalnih opažanja – jer će kasnije faze istraživanja možda pokazati njihovu relevantnost.

Vrste bilježaka:

- Sržne** – rezultat samog opažanja – uključuju opise uvjeta, događaja i ljudi, citate ili sažetke kazanoga
- Metodološke** – refleksije o ulozi istraživača, njegovu odnosu sa sudionicima, problemima na terenu i sl.
- Analitičke** – bilješke o temama koje su se pojavile, vezama koje je opažatelj uočio, obrascima i sl. (početak analize i građenja teorije)

Analiza podataka dobivenih sudioničkim opažanjem

- Podatke je moguće analizirati na različite načine.
- U zadnje je vrijeme česta **utemeljena teoriju za analizu**.

Različiti pristupi sudioničkom opažanju:

- ❑ **Kombinacija prikupljanja podataka i analiza** – u tom će slučaju **analitičke** bilješke biti detaljnije i kompleksnije
- ❑ **Razdvajanje prikupljanja i analize podataka u dvije istraživačke faze**, gdje se u 2. fazi analiziraju bilješke nastale u 1. fazi (primjer: *utemeljena teorija*). Na temelju ove preliminarne analize istraživač se vraća na teren i radi fokusiranije opažanje.
- ❑ **Potpuno razdvajanje prikupljanja podataka i njegove analize**

Prva dva pristupa podrazumijevaju fokusirano opažanje koje uključuje identifikaciju određenog aspekta fenomena.

Ovo je korak više od čisto deskriptivnog opisa i podrazumijeva pojavljivanje određenih teoretskih formulacija koje se onda opažanjem testiraju.

Npr. uočili smo neki obrazac i stavljamo ga u fokus opažanja da bi vidjeli je li održiv. Ipak, potreban je oprez da ne bismo propustili alternativna objašnjenja opažanja.

Sudioničko opažanje u suvremenim psihologijskim istraživanjima

- Metoda manje uobičajena u psihologiji, no ima velik potencijal za **psihologijska kvalitativna istraživanja**.
- Jedna od najsloženijih metoda koja na istraživača postavlja intelektualne i interpersonalne zahtjeve.

Intelektualni zahtjevi: formuliranje istraživačkog pitanja, preispitivanje je li ovom metodom moguće dati odgovor na pitanje; odlučivanje na što se usmjeriti u procesu opažanja, pisanje učinkovitih terenskih bilješki.

Interpersonalni zahtjevi: definiranje uloge istraživača, dobivanje i održavanje „ulaska“ u istraživački kontekst, efikasno korištenje ključnih informatora.

Ako se odlučite na ovu metodu, čeka vas:

intenzivan rad, značajan trud i vremenska dugotrajnost procesa; složenost dobivenih podataka, potreba za integriranjem različitih aspekata podataka, potreba za prevladavanjem subjektivnosti u cijelom procesu itd.

Dodatni materijali:

Primjer rada u kojima je korištena metoda sudioničkog opažanja:

Jackson, L. A. (2009). Observing children's stress behaviors in a kindergarten classroom. *ECRP*, 11,1. <http://ecrp.uiuc.edu/v11n1/jackson.html>

2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA I KVALITATIVNE METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

2.2.4. Dnevnici

Dnevnicu kao metoda prikupljanja podataka u psihologijskim istraživanjima

- Relativno rijetko korištena metoda – predstavljaju izazov istraživaču i sudionicima.
- *Sudionici* se moraju obavezati da će raditi zabilješke (o svojim razmišljanjima, osjećajima, doživljajima i sl.) tijekom određenog perioda (obično dužeg). Vođenje dnevnika utjecat će na dnevnu rutinu i vjerojatno utjecati i na sama iskustva.
- Sama regrutacija i upućivanje sudionika o njihovu zadatku (*Vodite Dnevnik na način da Vas to ne ometa u svakodnevici*) iziskuje mnogo truda od istraživača.

Strukturiranost dnevnika u kvalitativnim istraživanjima

- Dnevnicima općenito mogu biti **manje ili više strukturirani**.
- Dnevnicima su kao **kvalitativna metoda nestrukturirani**: ispitanici vode slobodne bilješke o mislima, osjećajima, doživljajima i aktivnostima vezanima za određenu temu (npr. *trudnoća, njihov posao, bolest* i sl.); bez postavljenih pitanja ili ponuđenih skala procjene.

Ipak, određenu strukturu daje **uputa** koja je dana sudionicima:

- ✓ Koliko često voditi dnevnik
- ✓ Koji medij koristiti (pisani, audio, video i sl.)
- ✓ O čemu (fokus istraživanja)
- ✓ U kolikom vremenskom periodu
- ✓ Koliko detaljno

Važno:

- *Ne pretjerati s uputama jer to negativno djeluje na motivaciju ispitanika.*
- *Na regularnoj osnovi prikupljati bilješke dnevnika koji ispitanik vodi (npr. jednom tjedno) jer tako ostajemo u kontaktu s ispitanicima, odgovaramo im na pitanja i motiviramo ih za daljnje vođenje dnevnika.*

Prednosti i nedostaci metode dnevnika

PREDNOSTI:

Dobro provedeno istraživanje ovom metodom rezultirat će podacima koje nije moguće dobiti drugim putem:

- Podatci s vremenskim redoslijedom u realnom vremenu (izbjegavaju se problemi vezani za retrospektivno izvještavanje, kao što su zaborav i retrospektivne interpretacije)
- Pristup osobnim podacima do kojih se teško dolazi intervjuom lice-u-lice

NEDOSTATCI:

- Slab odaziv
- Osipanje tijekom vremena zbog zahtjevnosti vođenja dnevnika
- Istraživanje velikim dijelom ovisi o motivaciji i odanosti sudionika

Etičke specifičnosti vezane za metodu dnevnika

- Vođenje dnevnika o nekim iskustvima i doživljajima sudionike može senzibilizirati, učiniti osjetljivijima (npr. *vođenje dnevnika o fizičkoj boli ili o refleksijama o nekim aspektima života s kojima je sudionik nezadovoljan*).
- Obvezivanje sudionika na vođenje dnevnika predstavlja dodatan pritisak u stresnim situacijama.
- Važno: voditi računa o potencijalnim negativnim efektima vođenja dnevnika i osigurati podršku sudionicima.

Dodatni materijali:

Primjer rada u kojima su korišteni dnevници kao izvor podataka (kvantitativni + kvalitativni pristup)

Hoppe-Graff , S. & Lamm-Hanel, N. (2006). Diaries and questionnaires: mixed-methods research on maternal discipline techniques. *Qualitative Resaerch in Psychology*, 3(4), 263–278.

2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA I KVALITATIVNE METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

2.2.5. Studija slučaja

Definiranje studije slučaja

- **Studija slučaja podrazumijeva intenzivno proučavanje određenog slučaja.**
- Jedinica analize = **slučaj** (npr. *organizacija, grad, škola, pojedinac, pacijent, intervencija, država*)...

Povijest studije slučaja je duga;
korištena je u mnogim disciplinama:
sociologija, politologija, povijest, antropologija,
medicina, edukacija i psihoanaliza.

Status studije slučaja u metodologiji kvalitativnih istraživanja

Studija slučaja

- nije zasebna metoda kvalitativnih istraživanja
- jest pristup proučavanju zasebnih entiteta koji može podrazumijevati široki raspon različitih metoda prikupljanja podataka i različitih metoda analize podataka

→ Studije slučaja mogu biti **kvantitativne i kvalitativne!**

Osnovna obilježja studije slučaja

Unatoč velikoj različitosti studija slučaja, postoje neka osnovne zajednička obilježja:

- **Idiografski pristup** (vs. nomotetski)
- Pažnja kontekstualnim podacima – **holistički pristup** slučaju u njegovu kontekstu
- **Triangulacija** – integracija informacija iz različitih izvora kako bi se postiglo razumijevanje slučaja iz različitih perspektiva (različite tehnike prikupljanja i analize unutar jedne studije slučaja)
- **Temporalni element** – studije slučaja uključuju istraživanje određenog slučaja u nekom vremenskom periodu jer stavljaju fokus na proces (promjena i razvoj)
- **Teorijska usmjerenost:** generiranje teorija i hipoteza na osnovi proučavanja slučaja i/ili testiranje postojećih teorija na slučaju

Studija slučaja kao kvalitativna metoda u psihologiji

Prikupljanje podataka na osnovi

- **kvalitativnih istraživačkih metoda** (polustrukturirani intervju, sudioničko opažanje, dnevnici)
- **dodatnih izvora podataka** :
 - osobni dokumenti (pisma, bilješke, fotografije)
 - službeni dokumenti (kliničke bilješke, izvještaji procjene i sl.)

Analize podataka

- **Kvalitativne analize podataka**, npr. *utemeljena teorija*, *IPA*, različiti oblici interpretiranja teksta kao npr. *tematsko kodiranje* itd.
- **Druge analize**, npr.
 - „*Twenty statement test*” (Gordon; odgovori na pitanja npr. „Tko ili što si ti?”);
 - „*Reportory Grids*” (Kelly; ispitanik konstruira konstrukte društvenog svijeta koje međusobno uspoređuje, pr. Ja kao prijatelj/ radnik / ljubavnik itd.)

Tipovi nacrtu studije slučaja

- **Intrinzične vs. instrumentalne studije slučaja**

Intrinzične – zanimljive same po sebi, a ne zbog nekog općenitijeg problema, npr. *pacijent s nekom rijetkom bolesti*.

Instrumentalne – predstavljaju primjere nekog općenitijeg fenomena, npr. *proces žalovanja* – istraživač odabire slučaj.

- **Jedan slučaj vs. više slučajeva.**

Studije s jednim slučajem rade se 1) da bi se testirala neka dobro postavljena teorija; 2) jer je taj slučaj ekstremno ili jedinstven ili 3) određeni slučaj je zanimljiv i važan jer je ranije bio nedostupan.

Studije s više slučajeva pružaju istraživaču priliku za generiranje novih teorija na osnovi komparativne analize više slučajeva. Analiza jednog slučaja pruža osnovu za formuliranje hipoteza koje se testiraju na sljedećem itd. Sa svakim novim slučajem teorija se modificira.

- **Deskriptivne vs. eksplanatorne studije slučaja**

Iako sve studije nude opis, čisto deskriptivne studije slučaja pružaju detaljan opis slučaja u njegovu kontekstu bez istraživanja postojećih teorijskih formulacija, dok eksplanatorne imaju za cilj istražiti objašnjenje fenomena koji se istražuje.

- **Naturalistične vs. pragmatične studije slučaja**

Naturalističke se odvijaju u *prirodnom kontekstu* i fokusirane su na pojedini slučaj kao jedinicu analize; nadalje istraživač im pristupa „*otvorenog uma*” bez prethodno formuliranih hipoteza, čime se dozvoljava da *obraci i formulacije proizađu iz samih podataka*.

Pragmatične s druge strane počinju s *istraživačkim pitanjem koje vodi prikupljanje podataka i analizu; tijekom samog istraživanja testiraju se i preoblikuju hipoteze*.

Dodatni materijali:

Primjer rada u kojem je korištena studija slučaja kvalitativnog pristupa

Dodge, P. R. (2011). Managing school behavior: a qualitative case study. *Graduate Theses and Dissertations*. Paper 12038. Iowa State University.

2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA I KVALITATIVNE METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

2.2.6. *Online* kvalitativna istraživanja

Online kvalitativna istraživanja

- U suvremeno vrijeme razvijaju se i nove kvalitativne metode, gdje se danas najviše ističu **metode koje koriste internet kao izvor podataka.**
- Pri tome se razlikuju:
 1. **intervjui i grupne diskusije** (*online* fokus grupe koje su vremenski sinkronizirane ili nesinkronizirane diskusije skupine sudionika) koje smo kao istraživači pokrenuli preko interneta
 2. **podatci dostupni na internetu** (osobne *web* stranice, blogovi, forumi i sl.)

Poštivanje etičkih principa kod interneta kao izvora informacija

npr. Netko je izrazio vlastite osjećaje na svom blogu; pitanje je želi li da se to koristi kao izvor informacija za istraživanje.

Dodatni materijali

Pregledni članak o *online* intervjuima

Janghorban, R., Roudsari, R.L., & Taghipour, A. (2014) Skype interviewing: The new generation of online synchronous interview in qualitative research. *Int J Qual Stud Health Well-being*, 9: 10.3402/qhw.v9.24152.

Primjer rada u kojem je korištena metoda *online* fokus grupa

Ybarra, M. L., DuBois, L. Z., Parsons, J. T., Prescott, T. L., & Mustanski, B. (2014). Online Focus Groups as an HIV Prevention Program for Gay, Bisexual, and Queer Adolescent Males. *AIDS Education and Prevention*, 26(6), 554–564.

Primjer analize kvalitativnih podataka priklopljenih *online* anketom

Slišković, A. & Penezić, Z. (2015) Descriptive study of job satisfaction and job dissatisfaction in a sample of Croatian seafarers. *International Maritime Health*, 66(2), 97–105.

Primjer kvalitativne analize blogova

Gies, J., & Martino, S. (2014). Uncovering ED: A Qualitative Analysis of Personal Blogs Managed by Individuals with Eating Disorders. *The Qualitative Report*, 19(29), 1–15. Retrieved from <http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol19/iss29/1>

3. METODE ANALIZE PODATAKA U KVALITATIVNIM PSIHOLOGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

3.1. Analiza podataka u kvalitativnim istraživanjima

Analiza podataka u kvalitativnim istraživanjima

- Podatci u kvalitativnim istraživanjima: **verbalni** (*izuzetak: videosnimke)
- S obzirom na brojne različite konceptualizacije **jezika** → **različite metode analize.**
- Ipak, većina kvalitativnih metoda analize ipak dijeli neke **zajedničke elemente**:
 - Pridruživanje *kodova* bilješkama ili transkriptima
 - Bilježenje *vlastitih komentara*
 - Prolaženje kroz podatke da se utvrde *pravilnosti*: zajednički elementi, povezanosti, obrasci
 - Izdvajanje pravilnosti te njihovo *provjeravanje u sljedećoj istraživačkoj etapi*
 - Postupno razrađivanje *manjeg broja uopćavanja* koja objašnjavaju dosljednosti utvrđene u podacima
 - Sučeljavanje *uopćavanja* s dosadašnjim spoznajama uklopljenima u konstrukte ili teorije

Faze analize

Analiza podataka većinom se odvija kroz tri međusobno povezana postupka:

- 1. redukcija podataka** – sažimanje postojeće građe; mogući postupci: *kodiranje, nalaženje teme, klasteriranje, pisanje priče*
- 2. prikazivanje podataka** – pregledno iznošenje sažetih nalaza u obliku koji dopušta izvođenje zaključaka
- 3. izvođenje zaključaka** – tumačenje podataka: *usporedbe, uočavanje obrazaca ili tema*

KRATAK PREGLED epistemoloških i povijesnih korijena kvalitativnih metoda analize podataka

1. **Tematska analiza** – epistemološka osnova nespecifična; prati opće odrednice kvalitativnih istraživanja
2. **Metoda utemeljene teorije** – reakcija na *large-scale* socijalnu teoriju u sociologiji prije 1960-ih. Nudi rigorozne metodološke postupke za izgradnju teorije.
3. **Analiza diskursa** – korijeni: ideja o jeziku kao akciji i Foucaultov pristup socijalnim sustavima
4. **Analiza konverzacije** – etnometodološki pristup jeziku u pokušaju razumijevanja konverzacije kao vještine
5. **Interpretativna fenomenološka analiza** – zasniva se na fenomenologiji i srodnim pristupima; fokus na doživljaj pojedinca
6. **Narativna analiza** – fokus na podatke dobivene iz životnih priča koje interpretira iz kritičke realističke perspektive. U mnogim pogledima dijeli zajedničke karakteristike s interpretativnom fenomenološkom analizom

Napomena: unutar pojedinih kvalitativnih analiza postoji velik raspon različitih oblika i tehnika koji nisu posve kompatibilni i imaju različite epistemološke odrednice (npr. unutar *analize diskursa*: socijalna konstruktivistička analiza diskursa i Foucauldianova analiza diskursa).

Klasifikacija kvalitativnih metoda analize

- S obzirom na sličnosti nekih metoda analize, metode analize moguće je klasificirati:

1) opće kvalitativne metode analize

- tematska analiza
- metoda utemeljene teorije

2) analize jezika ili govora

- analiza diskursa
- analiza konverzacije

3) analize životnih priča / doživljaja

- interpretativna fenomenološka analiza
- narativna analiza

- No, u istraživačkoj praksi moguće su **kombinacije elemenata analiza**, npr. provodimo *analizu diskursa* na način koji podrazumijeva preklapanje s nekim karakteristikama *analize utemeljene teorije*.

Opće kvalitativne metode analize

- Osnovna distinkcija od drugih metoda analize: **manje su ograničene epistemološkim faktorima.**
- Razlike između tematske analize i metode utemeljene teorije:

Tematska analiza podrazumijeva kategorizaciju podataka u određeni broj tema ili deskriptivnih kategorija.

Metoda utemeljene teorije ide korak dalje od kategorizacije podataka te podrazumijeva *strategiju prikupljanja podataka i analize podataka kojom se generira teorija utemeljena na podacima.*

Analize jezika ili govora

- Analiza konverzacije je koherentni pristup **strukturi konverzacije** kao legitimnom aspektu socijalne interakcije.
- Analiza diskursa je šira;
- Iako uključuje aktivnosti vrlo slične onima koje nudi analiza konverzacije, uključuje aspekte ***kritičkog pristupa društvenim institucijama*** (M. Foucault).

Analize životnih priča / doživljaja

Sličnosti

- Izvor su obično dubinski intervjui.
- Obje su zasnovane na određenim verzijama **kritičkog realizma**: *nemoguće je uistinu spoznati stvarnost jer je ne opažamo direktno, ali postoji nešto „realno” što predstavlja osnovu iskustvima pojedinaca.*
- Fokus obiju metoda: **opis te realnosti**.

Razlike:

interpretativna fenomenološka analiza (IPA) ima snažne korijene u fenomenologiji.

narativna analiza zasniva se na razvoju u teoriji ličnosti (narativna psihologija).

Kvalitativne analize i područja psihologije

- Korištenje određenih pristupa kvalitativnih analiza često je povezano s različitim područjima psihologije.

Primjerice:

Područje zdravstvene psihologije: IPA (koja se i razvila u tom području)

Područje ličnosti i kliničke psihologije: narativna analiza

Područje socijalne psihologije: analiza konverzacije i analiza diskursa

3. METODE ANALIZE PODATAKA U KVALITATIVNIM PSIHOLOGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

3.2. Transkripcija podataka

Transkripcija podataka

- Prvi korak većine metoda analize jest **transkripcija** podataka = proces preoblikovanja snimke zvuka (ili videosnimke) u pisani tekst
- Izuzetak: kada su podatci već u pisanoj formi, npr. bilješke s opažanja ili papir-olovka dnevni.
- Kod većine analiza dovoljna je **verbalna transkripcija** (riječi)
- Kod nekih analiza, npr. analiza konverzacije i socijalno konstruktivistička verzija analize diskursa, potreban je i **opis načina na koji su riječi izgovorene**.
- Metodu / tehniku transkripcije biramo sukladno ciljevima istraživanja.
- Tehnike transkripcije su općenito razvijenije za audio negoli za videosnimke.
- Transkripcija je **dugotrajan postupak podložen pogrješkama**.
- Proces transkripcije podrazumijeva **provjeru** teksta u odnosu na snimku.
- Transkripcija u suvremeno doba postaje sve lakša s obzirom na to da je razvoj tehnologije omogućio i razvoj programa za transkripciju audiosnimke u tekst.

Jeffersonov sustav transkripcije

- Važan za konverzacijsku analizu i socijalno konstruktivističku verziju analize diskursa.
- Razvio ga je Gail Jefferson koji je značajan za razvoj same analize konverzacije.
- Uključuje način na koji su riječi izgovorene (npr. *preklapanje sugovornika, praznine u razgovoru* itd.) – koriste se *univerzalni znakovi na tipkovnicama kao simboli načina izgovaranja*.
- Ne uključuje sve relevantne karakteristike konverzacije (npr. *ekspresije lica i geste*).
- **VAŽNA NAPOMENA:** *Originalna konverzacija bogatija od snimke, a snimka je bogatija od transkripta!*
- Nije nužno koristiti Jeffersonovu transkripciju za sve kvalitativne analize, **ali kada tretiramo jezik kao aktivnost, moramo biti svjesni da se radi o više negoli jednostavnom komuniciranju informacija.**

3. METODE ANALIZE PODATAKA U KVALITATIVNIM PSIHOLOGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

3.3. Metode analize

3.3.1. Tematska analiza

Tematska analiza (TA)

- TA = analiza **glavnih tema** pronađenih u kvalitativnim podacima (npr. intervju, fokus grupe).
- TA = **deskriptivna metoda**, a ne teorija izgradnje teorije (za razliku od *utemeljene teorije*).
- Za provedbu **relativno jednostavan oblik** kvalitativne metode analize podataka.
- **Manje ovisna o teoriji** u odnosu na dr. analize (npr. *analizu diskursa, konverzacijsku analizu i narativnu analizu*) → prikladna za **početnike*** u kvalitativnoj metodologiji (* preporučena metoda za studentske istraživačke seminarske radove na ovom predmetu).
- Povijesni razvoj :
TA nastala kao reakcija na razvoj *kvantitativne* analize sadržaja 1950-ih → zahtjevi za kvalitativnom pristupu analizi sadržaja.
- Prednosti i nedostaci
(+) generiranje rezultata istraživanja koji su lako razumljivi javnosti i političarima.
(-) Ranije kritizirana zbog nedostatka konzistentnosti i transparentnosti u formulaciji / donedavno nisu postojale detaljnije upute o tome kako provesti TA.
- Međutim, ove je kritike moguće izbjeći ako se zauzme rigorozniji pristup ovoj analizi. Prvenstveno, istraživanja s TA trebaju uključivati detaljne informacije o načinu provedbe TA.

Kako provesti tematsku analizu?

- Zahtjev TA-e: identificirati ograničen broj tema koje adekvatno opisuju ono što se „događa” u tekstualnim podacima.
- *Ovo je lako samo na prvi (površni pogled)! Pronaći skup tema koje uistinu (dubinski) opisuju određene kvalitativne podatke velik je zahtjev!*
- Koraci:
 - 1) Upoznavanje / familijariziranje s podacima**
samostalno prikupljanje
samostalno transkribiranje
čitanje...(nebrojeno puta)
 - 2) Kodiranje**
Kodovi = kratki opisi sadržaja manjih dijelova podataka (red po red ili par redova po par redova)
Kodiranje je prva razina apstrakcije podataka
 - 3) Razvoj tema**
Iz kodova istraživač pokušava razviti ili identificirati teme koje opisuju osnovne crte podataka.
Koji kodovi idu zajedno?
Što im je zajednička tema?
Svaku temu treba pažljivo definirati i razlikovati od druge teme!
- Provedba TA podrazumijeva ponovno vraćanje s tema na kodove i podatke – provjeravanje – kako bi se postiglo maksimalno slaganje.

Dodatni materijali*:

Članak u kojem su detaljno objašnjeni koraci tematske analize

Braun, V., & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), pp. 77–101. ISSN 1478-0887 Available from: <http://eprints.uwe.ac.uk/11735>

Primjer rada u kojem je korištena tematska analiza

Slišković, A., Burić, I., & Macuka, I. (2016) The voice of Croatian elementary school teachers: Qualitative analysis of the teachers' perspective on their profession. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, objavljeno *online*, doi: 10.1080/13540602.2016.1206521, 1–14.

* NAPOMENA: U pogledu metoda analiza, dodatni materijali navedeni su samo za metodu tematske analize s obzirom na to da je ona preporučena metoda za početnike, odnosno studentske istraživačke radove na ovom predmetu.

3. METODE ANALIZE PODATAKA U KVALITATIVNIM PSIHOLOGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

3.3.2. Metoda utemeljene teorije

Metoda utemeljene teorije

- **Utemeljena teorija** = teorija koja se razvija bliskom interakcijom između podataka i razumijevanja podataka (veliko slaganje podataka i teorije).
- Proces izgradnje teorije podrazumijeva neprestanu provjeru (naprijed i nazad) između različitih aspekata procesa analize.
- Autori: B. Glaser i A. Strauss (1960-ih), iako su se kasnije ovi autori razdvojili u konceptualnom smislu (stavljaju različite naglaske na provedbu ove metode).
- Prednosti i nedostatci
 - (+) Utemeljena teorija dobro funkcionira u slučajevima gdje zdravorazumska shvaćanja pojedinaca koji su sudjelovali u istraživanju svijeta pružaju i odgovarajuće podatke kojima se odgovara na istraživačko pitanje.
 - (-) Velik dio studija u kojima se koristi ova metoda usredotočuje se isključivo na početne faze izgradnje teorije: generiranje kategorija, dok je manje nadilaženja ovog početnog koraka (testiranje hipoteza proizašlih iz teorije kako bi se povećala primjenjivost teorije).
 - (-) Nametanje novih teorija u slučajevima gdje relevantna teorija već postoji
 - (-) Priroda i jasnoća teorije dobivene ovom metodom po nekima upitna.

Kako provesti analizu / kako doći do utemeljene teorije ?

1. **Prikupljanje podataka**
2. **Inicijalna analiza podataka:**
 - Kodiranje** transkribiranog kvalitativnog materijala (red po red)
 - Razvoj **kategorija** (sortiranje kodova)
 - moguće identificirati *osnovne teorijske ideje, koncepte, pojmove i njihove međusobne veze*
3. **Daljnje prikupljanje podataka** temeljem inicijalne analize / teoretsko uzorkovanje
4. **Analiza novih podataka**
 - kodiranje → kategorije → teorijske ideje i veze

Nastavak:

5. Prikupljanje novih podataka
6. Analiza novih podataka
 - ...u svrhu validacije nastalih teorijskih ideja istraživanja i ispitivanja primjenjivosti nastale teorije na širi kontekst.

3. METODE ANALIZE PODATAKA U KVALITATIVNIM PSIHOLOGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

3.3.3. Analiza diskursa

Analiza diskursa

- Analiza diskursa podrazumijeva proučavanje i razumijevanje diskursa kao dijela društvene interakcije.
- Karakteristično dvostruko viđenje diskursa: konstruiran je interakcijom i ujedno konstruira interakciju.

Povijesni korijeni:

Lingvistička filozofija 1950-ih nadalje

- *Teorija govora kao akcije* (djelovanja): jezik kao društvena akcija (**makro-razina** analize diskursa, vezana za društvena pitanja i društvene institucije).
- Alternativno tumačenje analize diskursa: ideje M. Foucaulta (**mikro-razina** analize diskursa: konstruktivistička priroda diskursa).

Kako se provodi analiza diskursa ?

- Moguće ju je provoditi na kvalitativnim podacima vezanima za govor / razgovor / tekst
- Postupci: transkripcija, kodiranje / kategoriziranje.
- Uobičajene teorijske teme u analizi diskursa: retorika, glas, diskurzivni repertoari i dijaloška priroda razgovora (* analiza je upravljana teorijskim temeljima!)
- VAŽNO: Analiza diskursa nije univerzalan pristup u obradi kvalitativnih podataka, već se koristi kada tretiramo **jezik kao akciju**.

3. METODE ANALIZE PODATAKA U KVALITATIVNIM PSIHOLOGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

3.3.4. Analiza konverzacije

Analiza konverzacije

- temelji se na pretpostavci da su slijed i struktura konverzacije zasnovani na pravilima značajnima za sudionike.
- „Bihevioristički” pristup: analitički postupci zasnivaju se samo na onome što je vidljivo u prijepisu razgovora (nema izvlačenja zaključaka o motivima ili osjećajima sudionika konverzacije).
- Analiza konverzacije fokusira se na **prirodne konverzacije**, npr. sastanci, terapije , telefonski pozivi i sl.
- **Jeffersonova transkripcija** – nužan dio analize
- Analiza zahtijeva vrlo detaljan fokus na **sve aspekte konverzacije** pri čemu se ništa ne isključuje kao nebitno. Npr. **prekidi, pauze** i sl. bitne su informacije!!!
- Povijesni korijeni: Razvijena je 1960. od strane H. Sacksa i E. Schegloffa, a važan utjecaj na analizu konverzacije imala je bioetnometodologija (H. Garfinkel) s kojom dijeli mnogo sličnosti.

Kako se provodi analiza konverzacije?

- Analiza konverzacije više vezana s **određenim pristupom proučavanja jezika** negoli s određenim tehnikama analize.
- Važne **teme**: preuzimanje riječi, struktura otvaranja konverzacije i načini ispravljanja pogrešaka u razgovoru od strane sudionika.

3. METODE ANALIZE PODATAKA U KVALITATIVNIM PSIHOLOGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

3.3.5. Interpretativna fenomenološka analiza

Interpretativna fenomenološka analiza (IPA)

- Primarni fokus: individualno doživljavanje pojava i psihološka interpretacija doživljaja.
- Pretpostavka IPA-e: ljudi nastoje dati smisao svojim doživljajima.
- Teorijski pristupi: fenomenologija, hermeneutički i simbolički interakcionizam.
- Karakteristična je za studije slučaja i male uzorke.

- Povijesni korijeni:

IPA je prvenstveno razvijena unutar zdravstvena psihologije 1990-ih kao način razumijevanja iskustva zdravstvenih problema, npr. *bol*.

Korijene također ima i u socijalnoj i kliničkoj psihologiji.

Kako provesti IPA-u?

- Prikladni podatci: **polustrukturirani intervju**, gdje su ljudi ohrabreni slobodno iznositi iskustva (bogat i detaljan stil), pri čemu se obično koristi **doslovni transkript intervju**.

- **Faze:**

- 1) Upoznavanje s podacima**

- 2) Dubinska analiza iskaza pojedinih sudionika** – jedan po jedan; s time da je moguće teme razvijene u početnim analizama koristiti u daljnjim analizama (* sličnosti i razlike među transkriptima različitih sudionika važni su aspekti analize).

Istraživač radi bilješke o dojmovima i idejama u lijevu marginu transkripta.

- 3) Traganje za temama u transkriptima:** teme moraju biti jasno povezane s onim što je rečeno u intervjuu, iako su obično nešto apstraktnije u odnosu na rečeno. Uobičajene teme IPA-e su unutarnji psihološki procesi. Svakoj temi obično se daje kratak opisni naslov – identifikacija tema ide u desnu marginu transkripta.

- 4) Klasteriranje identificiranih tema** u šire, obuhvatnije i nadređene teme.

Ovdje je uobičajen tabelarni prikaz; od širih prema specifičnijim temama i kratkim citatima (radi ilustracije, praćen brojem u originalnom transkriptu).

Napomena: Postoje značajne varijacije u postupcima koji se koriste u IPA-i: npr. analiza predložaka (*template*) koja počinje s mogućim temama proizašlima iz postojećih psihologijskih teorija psihologijskim konceptima, a koje je onda moguće modificirati u skladu s dobivenim podacima.

3. METODE ANALIZE PODATAKA U KVALITATIVNIM PSIHOLOGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

3.3.6. Narativna analiza

Narativna analiza

- **Narativna analiza** je oblik kvalitativne analize ovisne o idejama narativne psihologije.
- **Naracija** = iznošenje događaja kronološkim slijedom. Uključuje tumačenje onoga što smo radili mi i drugi tijekom određene socijalne interakcije, događaja i sl.
Teme mogu biti moralne, evaluativne i sl.
- **Narativna psihologija** razvijena je 1980-ih s ciljem proučavanja „*ispričanog*” *poimanja sebe*. Bavi se sadržajem, strukturom i funkcijom narativnih priča koje pojedinac stvara. U osnovi je ideja da ljudi misle, percipiraju, zamišljaju i djeluju u skladu s narativnim strukturama.

Korijeni narativne psihologije: spisi Wilhelma Wundta, Sigmunda Freuda, Johna Dollarda, Charlotte Buhler i Gordona Allporta (istraživanja životnih pripovijesti i priča). Neposredni poticaj razvoju narativne psihologije imali su autori Theodore Sarbin i Jerome Bruner, u kasnom dvadesetom stoljeću.

- Naracija se može analizirati koristeći širok raspon kvalitativnih pristupa i metoda (npr. *socijalno konstruktivistički pristupi* – načini konstruiranja naracije u društvenoj interakciji), međutim najprikladnije je analizirati unutar teorija proizašlih iz narativne psihologije.

Kako se provodi narativna analiza?

- Provodimo je na materijalima dobivenima **narativnim intervjuom** – kojim pomažemo ispitaniku generirati narativni izvještaj o događajima iz svog života.
- *Termini u narativnoj analizi:* ukupna struktura naracije; fabule i subfabule; likovi i oblici djelovanja; promjene.
- Narativni intervju može imati različite oblike.
- Najsistematičniji oblik narativnog intervjuja postavio je McAdams.

3. METODE ANALIZE PODATAKA U KVALITATIVNIM PSIHOLOGIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA

3.4. Programi za analizu kvalitativnih podataka

Programi za analizu kvalitativnih podataka

Važno je na početku napomenuti da programi koji se u suvremeno vrijeme koriste u analizi kvalitativnih podataka ne predstavljaju ekvivalent programima koji se koriste za analizu kvantitativnih podataka kao što su *Statistica* ili *SPSS*. Drugim riječima, programi ne „analiziraju” podatke umjesto istraživača.

Ono što programi za kvalitativnu analizu podataka prvenstveno omogućuju jest pomoć u kodiranju i kategoriziranju dijelova teksta. Time je proces kodiranja teksta znatno ubrzan i olakšan u odnosu na „ručno” kodiranje.

Dakle, ovi programi ne zamjenjuju interpretativnu prirodu kodiranja, već poboljšavaju učinkovitost istraživača pri pohrani / preuzimanju podataka i primjeni kodova na podatke. Nadalje, programi većinom omogućuju veću učinkovitost u uređivanju i reviziji kodova, što omogućuje podjelu posla, recenziranje i ponovnu analizu podataka.

Ukratko, programi za analizu kvalitativnih podataka predstavljaju **alat** za sustavnu pohranu, organizaciju, kodiranje, bilježenje i vizualizaciju podataka.

Navedeno je izuzetno korisno kad baratamo s velikim setovima podataka koje bi bez računalne pomoći bilo izuzetno teško analizirati.

Programi za analizu kvalitativnih podataka

Najčešće korišteni programi:

Atlas.ti <http://atlasti.com/>

Nvivo <http://www.qsrinternational.com/nvivo-product>

MAXQDA <http://www.maxqda.com/>

DEDOSA <http://www.dedoose.com/>

QDA MINER <https://provalisresearch.com/products/qualitative-data-analysis-software/>

Usporedba programa po bitnim karakteristikama:

<https://website.education.wisc.edu/qdatools/wp-content/uploads/2014/12/Software-Comparison.pdf>

<https://www.bu.edu/tech/services/cccs/desktop/distribution/nvivo/comparison/>

Besplatni programi:

<http://www.predictiveanalyticstoday.com/top-free-qualitative-data-analysis-software/>

4. PRINCIPI KVALITATIVNE METODOLOGIJE

4.1. Osiguravanje kvalitete kvalitativnih istraživanja

(Kvalitetni) kvalitativni istraživački nacrt

- Kriteriji kvalitete kvalitativnih istraživanja variraju, u određenoj mjeri, u smislu je li u osnovi istraživanja **realistička ili relativistička perspektiva**.
- Pri tome su kriteriji kvalitete kod **realističke** pozicije vrlo slični onima koji postoje za kvantitativna istraživanja.
- **Općeprihvaćeni kriteriji kod svih istraživanja:** originalnost, važnost istraživačkog pitanja, utemeljenost zaključaka.
- **Dodatni kriteriji kvalitete kvalitativnih istraživanja su:**
 - 1) Vrsta podataka:** u kvalitativnim istraživanjima od presudne je važnosti imati **NATURALISTIČKE PODATKE** (ne smiju biti kodirani, sažeti, kategorizirani ni na bilo koji drugi način reducirani u fazi prikupljanja).
 - 2) Naglašena uloga sudionika**
 - 3) Naglašena refleksivnost**
- Uobičajeni kriteriji kvalitete kvantitativnih istraživanja: **valjanost i pouzdanost dobivenih podataka te njihova generalizacija / uopćavanje** u kvalitativnim su istraživanjima različito tretirani.

Valjanost u kvalitativnim istraživanjima

- **Sudionička valjanost** = podatci sudionicima imaju smisla.

Važno: Procedura kvalitativnog istraživanja mora osigurati ispitanicima da dovedu u pitanje / isprave istraživačeve pretpostavke o značenju i važnosti koncepata i kategorija.

- **Visoka ekološka valjanost** – podatci iz realnih situacija.
- Valjanosti pridonosi **refleksivnost** = istraživač konstantno sagledava vlastitu ulogu u istraživanju, osobito u konstrukciji značenja.
- **Triangulacija** – povećavanje valjanosti rezultata istraživanja korištenjem dviju ili više metoda prikupljanja podataka.

Pouzdanost u kvalitativnim istraživanjima

- Pouzdanosti se ne pridaje veliko značenje jer je osnovna pretpostavka kvalitativnog pristupa različitost pogleda na svijet.
- Ipak, po nekima će adekvatno i rigorozno provođenje kvalitativne metodologije rezultirati pouzdanim rezultatima u smislu da će različiti istraživači koristeći istu metodu analize na istim podacima dobiti iste rezultate.

Generalizacija rezultata dobivenih na uzorku

- Kvalitativna istraživanja općenito se provode na malim i nereprezentativnim uzorcima.
- Mogućnost generalizacije / uopćavanja rezultata ovisi o istraživačkom pitanju.

Npr. Ako se radi o studiji slučaja na pojedincu, reprezentativnost se uopće ni ne dovodi u pitanje.

- Ako je cilj istražiti neki fenomen koji je značajan većem broju ljudi od onih koji sudjeluju u istraživanju

(npr. iskustvo poroda koje ispitujemo na nekom manjem broju žena),

- cilj nam je odmaknuti se dijelom od nalaza i izvesti određene implikacije *za općenitije iskustvo poroda kod žena.*

Iako ovdje ne znamo koliko žena iz populacije dijele „takva“, iskustva znamo da je „takvo“ iskustvo moguće unutar kulture ili društva.

Uloga sudionika u kvalitativnom istraživanju

- Uvelike različita u odnosu na kvantitativno istraživanje.
- No, i među kvalitativnim metodologijama postoje velike razlike:
 - Metodologije s nejasnim razlikama između istraživača i sudionika: ovdje istraživač sudjeluje kao sudionik u istraživanju, a sudionici doprinose analizi prikupljenih podataka.

Primjeri ovog kraja kontinuuma: feministički pristupi; akcijsko istraživanje sa sudjelovanjem; *memory work* (gdje istraživač istražuje vlastita sjećanja)

- Na drugom kraju kontinuuma su istraživanja u kojima ispitanici generiraju podatke koje zahtjeva istraživač, ali dalje ne sudjeluju u istraživačkom procesu.

Primjeri: analiza konverzacije, analiza diskursa itd.

Refleksivnost

- Istraživač utječe na istraživački proces i u njemu sudjeluje:
kao osoba (**osobna refleksivnost**)
kao teoretičar / mislioc (**epistemološka refleksivnost**).
- Istraživač u kvalitativnim istraživanjima nužno se bavi osvrtom na obje vrste refleksivnosti.
- Mogućnosti izvještavanja o refleksivnosti u radovima su razne, npr. osvrt na refleksivnost na kraju istraživačkog izvještaja; inkorporacija osvrta na refleksivnost u različitim kontekstima izvještaja, višekratno itd. (nema univerzalne forme).
- Važno je uključiti osvrt na istraživačevu ulogu na jasan, iskren i informativan način.

4. PRINCIPI KVALITATIVNE METODOLOGIJE

4.2. Etične specifičnosti kvalitativnih istraživanja

Osnovni etički principi

Kvalitativna istraživanja u psihologiji podliježu etičkim principima psihologijskih istraživanja:

- *Informirani pristanak*
- *Nekorištenje obmane ispitanika*
- *Pravo odustajanja*
- *Debriefing (informiranje na kraju)*
- *Anonimnost i povjerljivost*
- *Zaštita od bilo kakvih rizika*
- *Osiguravanje dobrobiti i dostojanstva*

Etička razmatranja u kvalitativnim istraživanjima

S obzirom na otvorenu i fleksibilnu prirodu kvalitativnih istraživanja te nedostajanja adekvatnih smjernica za takva istraživanja u općim etičkim principima, kvalitativni istraživači često idu korak dalje u razmatranju etičnosti istraživačevog ponašanja u različitim fazama istraživanja:

- **Je li samo postavljanje određenog istraživačkog pitanja etično?**
- **Tzv. Procesni pristanak** - informirani pristanak na sudjelovanje u istraživanju ponovno se nameće kroz različite faze istraživanja
- **Osiguravanje anonimnosti** (*npr. u studiji slučaja*)
- **Interakcije s ispitanicima tijekom provedbe istraživanja** (npr. dubinski intervju može dovesti do kvaziterapeutskog učinka; npr. etički problemi studije u kojoj se intervjuira par i sl.)
- **Faze nakon diseminacije rezultata** (npr. sudionik istraživanja se osjeća „izdanim” kad vidi rezultate)
- Neka kvalitativna istraživanja uz etički princip zaštite dobrobiti **za cilj postavljaju povećanje dobrobiti**; npr. akcijsko istraživanje ima za cilj generirati znanje o sustavu/procesu kroz njegovu promjenu na bolje; kritička analiza diskursa preispituje društvenu nejednakost, nepravdu i odnose snage.

4. PRINCIPI KVALITATIVNE METODOLOGIJE

4.3. Pisanje izvještaja o rezultatima kvalitativnog istraživanja

Osnovne smjernice za pisanje znanstvenog izvještaja o rezultatima kvalitativnog istraživanja

Sličnosti s izvještajima kvantitativnog istraživanja:

- Opća struktura: *Uvod, Metoda, Rezultati, Rasprava...*
- Citiranje i popis literature
- Naglasak na doprinosu (originalnosti, inovativnosti) i samokritičkom pristupu

Razlike u odnosu na izvještaje kvantitativnog istraživanja:

- Opis metode prikupljanja i metode analize podataka zauzima znatnu količinu udjela u izvještaju Metode trebaju biti potpune, detaljne i transparentne kako bi se vidjelo da je istraživač pažljivo i potpuno razmotrio i kongruentne i nekongruentne aspekte analize.

Važno: pažnja kod odabira prikladnih podataka (citati) koji idu u prilog analizi (sustavan način prezentacije – tablice i slike)

- Za postizanje vještine pisanja kvalitetnog kvalitativnog izvještaja potrebno je vrijeme i iskustvo.
- *Savjet:* Kao okvir slijediti model nekog objavljenog izvještaja sadržajno i metodološki bliskog istraživanju.

Dodatni nastavni materijali

Primjeri istraživačkih izvještaja u kojem je korištena kvalitativna metodologija

Povee, K., & Roberts, L. D. (2014). Qualitative research in psychology: Attitudes of psychology students and academic staff. *Australian Journal of Psychology*, 66(1), 28–37.

Slišković, A., Maslić Seršić, D., & Burić, I. (2012). Izvori stresa u radu nastavnika u visokom obrazovanju. *Psihologijske teme*, 21(1), 83–103.

Slišković, A. & Penezić, Z. (2015). Descriptive study of job satisfaction and job dissatisfaction in a sample of Croatian seafarers. *International Maritime Health*, 66(2), 97–105.

Slišković, A., Burić, I., & Macuka, I. (2016). The voice of Croatian elementary school teachers: Qualitative analysis of the teachers' perspective on their profession. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, objavljeno online, doi: 10.1080/13540602.2016.1206521, 1–14 .

5. PROCES KVALITATIVNOG ISTRAŽIVANJA (SEMINARSKI RAD)

5.1. Postavljanje istraživačkog problema i izrada istraživačkog nacrt

Prezentacija istraživačkog problema i nacrt istraživanja

5.2. Provedba istraživanja s kvalitativnom metodom

5.2.1. Prikupljanje podataka

5.2.2. Analiza podataka

5.2.3. Donošenje zaključaka i smjernica

Prezentacija rezultata, zaključaka i smjernica

Plan seminarskog rada

Na osnovi uvodnih predavanja na kojima se studenti upoznaju s osnovama kvalitativne metodologije psihologijskih istraživanja, studenti odabiru **jednu od metoda prikupljanja i analize podataka kvalitativnih istraživanja** koja će biti okosnicom njihova samostalnog rada (izrada nacрта).

Sredinom semestra održavaju se prezentacije **kvalitativnih istraživačkih nacрта** koji odgovaraju na postavljene **istraživačke probleme**. Studenti imaju potpunu slobodu u odabiru samih istraživačkih problema ili pitanja.

Nakon prezentacije nacрта odabire se manji broj nacрта čija se **provedba** zajedničkim timskim radom treba realizirati do kraja semestra. Odabir istraživanja utemeljen je na diskusiji koja podrazumijeva evaluaciju kvalitete te praktične strane provedbe predstavljenih istraživačkih nacрта.

Provedba istraživanja uključivat će ravnopravan rad svih pojedinaca u timu u pojedinim fazama istraživanja (planiranje, odabir i regrutacija sudionika, prikupljanje podataka, analiza podataka).

Prezentacija dobivenih rezultata, zaključaka i smjernica istraživanja održava se krajem semestra.